

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

CZTERDZIESTOLECIE PRACY NAUKOWEJ PROFESORA DRA JANA ZDZITOWIECKIEGO

W roku bieżącym przypada 40 rocznica pracy dydaktycznej i naukowej Profesora dra Jana Zdzitowieckiego. Profesor J. Zdzitowiecki urodził się 15 stycznia 1898 r. w Chronowie w powiecie radomskim. Szkolne nauki rozpoczął w 1909 r. w polskiej Szkole Handlowej w Radomiu, którą ze względów zdrowotnych na pewien czas opuścił, ucząc się w domu. W czasie pierwszej wojny światowej przebywał w Słucku, gdzie wiosną 1918 r. skończył ze złotym medalem tamtejszą Ziemską Szkołę Handlową z prawami szkół realnych. Jesienią 1919 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Uniwersytetu Lubelskiego, które skończył po zdaniu egzaminów państwowych jesienią 1924 r. Dla pogłębienia swoich studiów społeczno-ekonomicznych zapisał się w styczniu 1925 r. na Sekcję Ekonomiczną Wydziału Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Studia te skończył wiosną 1927 r. i jesienią tegoż roku rozpoczął pracę naukową w Katedrze Ekonomii Politycznej ówczesnej Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu (późniejsza Akademia Handlowa); pracował kolejno pod kierownictwem prof. dra L. Głabisza, prof. dra S. Zaleskiego i prof. dra E. Taylora. Pod kierownictwem tego ostatniego przygotował też swoją rozprawę doktorską pt. *Naprawa pieniądza włoskiego*, opublikowaną w 1932 r. Na jej podstawie uzyskał w tymże roku doktorat nauk ekonomicznych. Poczynając od 1936 r. aż do wybuchu drugiej wojny światowej prowadził wykłady ze skarbowości i prawa skarbowego na ówczesnej Akademii Handlowej w Poznaniu. Okres okupacji nie przerwał działalności naukowej i dydaktycznej Jubilata, zmieniły się jedynie jej formy — z legalnej na konspiracyjną. Profesor wykładał na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie, biorąc przez okres okupacji w jego pracach żywy udział oraz ucząc na jego potrzeby własnego mieszkania w Milanówku. Właśnie tam na Wydziale Ekonomicznym wykładał ekonomię polityczną, kontynuował też wykłady ze skarbowości i prawa skarbowego na tajnych kompletach. Na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich przeprowadził w 1942 r. habilitację na podstawie dwóch opublikowanych przed wojną prac: *Faszyzm i włoski system podatkowy* (1937 r.) i *Pojęcie dochodu w polskim podatku dochodowym* (1939 r.). Profesor J. Zdzitowiecki był też podczas drugiej wojny nauczycielem w Konspiracyjnym Gimnazjum w Milanówku.

Pod koniec działań wojennych, w maju 1945 r. wrócił Profesor do Poznania, gdzie najpierw jako zastępca profesora, a od października 1945 r. jako profesor zwyczajny objął kierownictwo Katedry Skarbowości i Planowania Gospodarczego na Akademii Handlowej. Po przekształceniu Akademii Handlowej w Wyższą Szkołę Ekonomiczną kierował tam do września 1952 r. Katedrą Finansów Publicznych.

Jednocześnie kierował Katedrą Skarbowości i Prawa Skarbowego Uniwersytetu Poznańskiego, przekształconą następnie w Katedrę Prawa Finansowego UAM,

W toku działalności naukowo-dydaktycznej w okresie powojennym Jubilat wydał obszerne studium pt. *Xsiążę-Minister Franciszek Xawery Drucki-Lubecki*, wydane w 1948 r., poświęcone m. in. wszechstronnej analizie stosunków ekonomicznych w okresie Królestwa Polskiego. Żywe są też zainteresowania Jubilata sprawami gospodarczymi Ziem Zachodnich i polityki niemieckiej w stosunku do Polski. Wyrazem tych zainteresowań są opracowania: *Ziemie Odzyskane w gospodarce Rzeszy* (1947), *Bałtyk — szkic gospodarczy* (1949) i *Rola junkrów politycznych w życiu Prus* (1948) oraz kilka artykułów opublikowanych w „Przeglądzie Zachodnim”.

W ostatnich latach otrzymaliśmy nowe dowody niesłabnącej żywotności naukowej Jubilata, skupiającego coraz bardziej swoje zainteresowania na zagadnieniach budżetowych i podatkowych. Przede wszystkim należy wymienić artykuły opublikowane w „Państwie i Prawie” w 1953 r. o nowej treści zasad budżetowych i socjalistycznej definicji budżetu, a następnie artykuły poświęcone zagadnieniom budżetowym w Konstytucji PRL, publikowane w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”, jak na przykład o ustawie budżetowej (zeszyt 3 z 1959 r.), o roku budżetowym (zeszyt 3 z 1961 r.), o dochodach i wydatkach budżetu państwa w Konstytucji PRL (zeszyt 2 z 1958 r.), o przedłużeniu okresu budżetowego (zeszyt 1 z 1966 r.). Dają one nowe oryginalne w naszej literaturze powojennej spojrzenie na zmieniającą się treść i rolę budżetu w gospodarce socjalistycznej oraz na przyczyny tych zmian. Są one szczególnie cenne dlatego, że ich Autor rozpatruje poszczególne zagadnienia finansowe w kontekście szeroko rozumianych stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych, co prowadzi do wielu interesujących wniosków co do znaczenia i przyszłości budżetu. Podobny sposób ujmowania zagadnień przebija i z dwóch innych opracowań Profesora, pt. *Demokratyzacja 4 decentralizacja w nowych przepisach podatkowych* („Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, zeszyt 3 z 1958 r.) i *System podatkowy* (ibidem, zeszyt 1 z 1961 r.), które trwale należą do dorobku polskiej myśli finansowej.

W dorobku naukowym Jubilata są też prace napisane przez Niego, lecz z różnych powodów nie opublikowane, jak na przykład opracowanie pt. *Gospodarka krajów bałkańskich*, liczące 200 stron maszynopisu i 42-stronicowe opracowanie pt. *Ulgi rodzinne w systemach podatkowych*.

Gdyby, przejrawszy pilnie całość dorobku naukowego Profesora, pokusić się o próbę bliższego określenia Jego zainteresowań naukowych, przekonamy się, że cechuje je wszechstronność. Zajmuje się On nie tylko sprawami ściśle finansowymi, tj. budżetowymi i podatkami, lecz także gospodarczymi i politycznymi. Charakterystyczną cechą twórczości naukowej Profesora jest aktualność poruszanych problemów, co jest szczególnie trudnym, ale i wdzięcznym polem badań.

Praca naukowa jest tylko fragmentem ożywionej działalności Jubilata, którego na równi z nią interesuje kształcenie młodzieży akademickiej i młodej kadry naukowej. Pod Jego kierownictwem przygotowano dotąd 12 rozpraw doktorskich i przeprowadzono 4 habilitacje (J. Zajdy, F. Holeczka, J. Szpunara i A. Komara oraz paręset prac magisterskich. Kilka dalszych przewodów doktorskich zostanie niebawem zakończonych.

Jest też Jubilat członkiem założycielem Instytutu Zachodniego w Poznaniu, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Międzynarodowego Instytutu Finansów Publicznych, a także pełni szereg funkcji społecznych na Uczelni.

Cechą charakterystyczną działalności Jubilata jako uczonego, nauczyciela i wychowawcy jest przede wszystkim realizm, oparty na głębokiej i wszechstronnej znajomości ludzi i stosunków społecznych, w szczególności zaś stosunków politycz-

no-gospodarczych. Ma On umiejętność odróżniania w każdej wypowiedzi rzeczy istotnych od nieistotnych, co pozwala na prawidłowe rozwiązania poruszanych przez Niego problemów. Ta znajomość ludzi jest nierozzerwalnie związana z niezwykłą życzliwością Profesora w stosunku do nich. Owa niezwykła życzliwość, idąca w parze z wielką kulturą osobistą Jubilata, są niepoślednimi źródłami Jego osiągnięć naukowych i dydaktycznych. Karta tych osiągnięć nie jest bynajmniej zamknięta. Dorobek Jubilata nadal rośnie i wzbogaca naszą myśl finansową. Z okazji Jubileuszu Profesora płyną pod Jego adresem od kolegów, uczniów i przyjaciół najlepsze życzenia długich lat zdrowia i dalszych osiągnięć naukowych.

Andrzej Komar

KONFERENCJA KATEDR TEORII PAŃSTWA I PRAWA

W dniach od 26 do 30 czerwca br. odbyła się w Kołobrzegu druga ogólnopolska konferencja Katedr Teorii Państwa i Prawa. Organizatorem była Katedra Teorii Państwa i Prawa UAM w Poznaniu. Z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego uczestniczyła w obradach naczelnik mgr Janina Rudzka-Kowalska. W Konferencji udział wzięli samodzielnie i pomocniczy pracownicy nauki katedr teorii państwa i prawa wszystkich uniwersytetów, Instytutu Nauk Prawnych PAN a także przedstawiciele niektórych katedr oraz zakładów historii doktryn polityczno-prawnych i prawniczych zastosowań logiki.

Celem zjazdu było przedyskutowanie niektórych zagadnień naukowo-badawczych z zakresu teorii państwa i prawa oraz zagadnień programowo-dydaktycznych. Program konferencji ustalony został przez kierowników katedr podczas pierwszej konferencji, w marcu 1964 r.¹, i zatwierdzony przez MSW.

Obrady odbywały się na posiedzeniach plenarnych i w sekcjach. Ogółem wygłoszono 12 referatów i koreferatów, dyskusja objęła 108 wypowiedzi.

1. Prof. dr Zygmunt Ziemiński przedstawił referat pt. *Rodzaje sporów w prawoznawstwie*. Granica pomiędzy prawoznawstwem a etyką normatywną jest niejednokrotnie trudna do uchwycenia i dlatego spory w prawoznawstwie nie ograniczają się do sporów o prawdziwość czy fałszywość zdań opisujących, lecz dotyczą także ocen i dyrektyw. Często trudno jest w prawoznawstwie odróżnić przedmiot badań od twierdzeń samej nauki i od dyrektyw metodologicznych. W prawoznawstwie wyróżnić można następujące rodzaje wypowiedzi: a) o fakcie obowiązywania w pewnym czasie określonych norm prawnych; b) o treści norm prawnych; c) stwierdzające, że zachodzi jakiś stosunek pomiędzy normami; d) dotyczące faktów psychicznych lub społecznych związanych z obowiązywaniem norm; e) stwierdzające, że prawodawcy spodziewają się w wyniku ustanowienia określonych norm osiągnąć określone zmiany w życiu społecznym; f) o działalności organizacji państwowej, o grupie państwowej i życiu społecznym. Obok zdań w sensie logicznym mamy w prawoznawstwie dyrektywy dotyczące przedmiotu prawoznawstwa, metodologii, aparatury pojęciowej, struktury systemu prawnego. Szczególny typ wypowiedzi to dyrektywy celowościowe. Różnorodność wypowiedzi utrudnia ustalenie problemu, o który toczy się spór. Autor rozróżnia spory metaprawnicze — o zakres i koncepcję metodologiczną prawoznawstwa, i spory prawnicze — normatywistyczne i realistyczne. Inne typy to spory werbalne i rzeczywiste, spory o oceny, dyrektywy i definicje. Ograniczenie sposobów uzasadniania twierdzeń do jednej metody prowadzi do wyboru pewnej tylko grupy problemów. Różnorodne metody nie konkurują ze sobą, gdyż dotyczą różnych problemów i powinny się nawzajem uzupełniać.

¹ Por. moje sprawozdanie z pierwszej konferencji, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1964, nr 2, s. 353—360.

W toku dyskusji omówiono między innymi następujące zagadnienia: analogię pomiędzy problematyką metodologiczną etyki i prawoznawstwa (doc. dr I. Lazari-Pawłowska); zagadnienie rozróżniania sądów oceniających i informacji o sądach oceniających (prof. dr K. Opalek); instytucjonalny, w odróżnieniu od etyki, charakter prawa i prawoznawstwa, zachowania się ludzi i zdarzenia wyróżnione normatywnie jako przedmiot prawoznawstwa (doc. dr W. Lang); procesy badawcze i sposoby wnioskowania w różnych naukach, tak przyrodniczych jak i społecznych, jako przedmiot metodologii porównawczej (doc. dr A. Peczenik); spory analityczne, spory o zdania empiryczne, o oceny i normy (doc. dr L. Gumański); podział ocen na zasadnicze i wtórne oraz przedmiotowe i emocjonalne, i rozstrzygalność tych sporów drogą naukową (mgr L. Nowak); płaszczyzny badań nad prawem, z podkreśleniem konieczności rozszerzenia badań w płaszczyźnie socjologicznej i psychologicznej (prof. dr S. Zawadzki, prof. dr G. L. Seidler).

Dyskusję podsumował prof. dr Z. Ziemiński. Obradom sekcji przewodniczył doc. dr L. Gumański.

2. Prof. dr Kazimierz Opalek przedstawił tezy referatu pt. *Swoistość prawoznawstwa a problem integracji*, który opublikowany jest w „Państwie i Prawie”, nr 4—5 z 1966, s. 628—641.

Prof. dr Jerzy Wróblewski wygłosił referat pt. *Zagadnienie związków współczesnej teorii prawa i filozofii*. Przedmiotem rozważań była analiza postawy filozoficznej i afilozoficznej na tle kierunków współczesnej teorii prawa. Relacje pomiędzy teorią prawa a filozofią mogą być następujące: a) teoria prawa ujmowana jest jako część filozofii; b) teoria prawa traktowana jest jako konsekwencja pewnych zaakceptowanych tez filozoficznych; c) teoria prawa nie wiąże się z żadnymi określonymi tezami filozoficznymi. Te trzy relacje mogą być ujmowane w dwojaki sposób: albo chodzi o ujęcie ich w analizowanej teorii prawa, albo też o powiązania merytoryczne tez teorii z tezami filozofii. Pierwszy sposób nazywa autor relacją powołania, drugi relacją przyporządkowania tez teorii teom filozofii. W relacji przyporządkowania związek między teorią prawa a filozofią dotyczy wyłącznie powiązań tez z punktu widzenia zależności logicznych, podczas gdy w relacji powołania teoria nawiązuje do określonego systemu filozoficznego bądź przez powołanie się na ten system, bądź przez odcięcie się od niego. Teoria prawa posiada postawę filozoficzną gdy powołuje się na system filozoficzny lub na zespoły zaakceptowanych tez filozoficznych. Związek pomiędzy teorią a filozofią opiera się na analizie treści twierdzeń występujących w danej teorii. Postawa filozoficzna współczesnej teorii prawa przejawia się w dwóch wariantach: teoria prawa jako część systemu filozoficznego, oraz teoria, która powołuje się na pewne grupy tez filozoficznych. Autor zwraca uwagę, że mogą istnieć zbieżności pewnych twierdzeń teorii prawa opartych na odmiennych założeniach metodologiczno-filozoficznych, jak i rozbieżności twierdzeń teorii opartych na tych samych założeniach metodologiczno-filozoficznych.

W dyskusji nad obu referatami omówiono następujące zagadnienia: swoistość prawoznawstwa, płaszczyzny badania prawa, przedmiot dyscyplin szczegółowych (doc. dr M. Borucka-Arctowa, doc. dr W. Lang); metodologię prawoznawstwa i sposoby przyporządkowania tez teoretycznoprawnych teom filozoficznym (doc. dr A. Peczenik); zagadnienie wewnętrznej i zewnętrznej integracji prawoznawstwa z innymi naukami społecznymi (prof. dr K. Grzybowski, prof. dr Z. Ziemiński, prof. dr S. Zawadzki, doc. dr H. Groszyk); zagadnienie linii demarkacyjnej pomiędzy teorią prawa a filozofią (mgr J. Woleński, mgr L. Nowak); badania empiryczne w prawoznawstwie (dr B. Sobolewska).

Dyskusję podsumowali: prof. dr K. Opalek i prof. dr J. Wróblewski. Obradom plenarnym przewodniczył prof. dr S. Zawadzki.

3. Doc. dr Adam Łopatka przedstawił referat pt. *Miejsce i rola państwa w ustroju socjalistycznym*. Pełen tekst referatu opublikowany zostanie w „Państwie i Prawie”. Koreferat na ten sam temat wygłosił prof. dr Sylwester Zawadzki.

Autorzy omówili przede wszystkim dwa podstawowe zagadnienia: rolę państwa w procesie zaspokajania potrzeb społecznych oraz rolę i miejsce państwa w mechanizmie władzy. Autor koreferatu przedstawił i uzasadnił koncepcję „democentryczną”, polemizując z tezą referenta, że państwo stanowi centrum władzy w społeczeństwie socjalistycznym. Pożądanym jest podział kompetencji pomiędzy partią a państwem, konieczna jest ewolucja państwa socjalistycznego z rządów awangardy dla ludu w rządy samego ludu. Prof. dr S. Zawadzki omówił zagadnienie ingerencji państwa w życie społeczne, granice działalności państwa w stosunkach państwo—obywatel oraz granice i zasięg świadczeń państwa na rzecz społeczeństwa. Rozwój funkcji gospodarczo-organizacyjnej i kulturalno-wychowawczej państwa socjalistycznego nie powinien oznaczać monopolu państwa w tych dziedzinach. Konieczny jest wzrost inicjatywy społecznej w sprawowaniu władzy nie tylko poprzez zwiększenie udziału czynnika społecznego w organach państwowych, ale przez wzrost znaczenia i rozszerzenie kompetencji organizacji i organów społecznych, przez przekazywanie organom społecznym spraw państwowych. Badania empiryczne wskazują, że podjęte w tym kierunku próby dały pozytywne rezultaty. Granice świadczeń ze strony państwa na rzecz społeczeństwa powinny być tak wyznaczone, by zapobiegały wykształceniu się w społeczeństwie postawy konsumpcyjnej.

W toku dyskusji omówiono: zagadnienie struktury władzy i koordynacji działalności państwa i partii (dr J. Sommer); granice ingerencji państwa w sferę wolności jednostki (prof. dr K. Grzybowski); kierowniczą rolę partii w stosunku do państwa (doc. dr W. Lang); stosunki pomiędzy państwem a społeczeństwem (doc. dr J. Kowalski, doc. dr H. Groszyk, prof. dr W. Zamkowski, mgr A. Michalska, dr J. Mitaszko, mgr J. Olszewski); strukturę władzy państwowej (dr L. Łustacz); podstawowe zasady ustroju socjalistycznego (mgr W. Franz); zagadnienia socjotechniki (prof. dr Z. Ziemiński).

Dyskusję podsumowali doc. dr A. Łopatka i prof. dr S. Zawadzki. Posiedzeniu plenarnemu przewodniczył prof. dr K. Opalek.

4. Prof. dr Władysław Zamkowski wygłosił referat pt. *Podstawowe znaczenia terminu „władza państwowa”*. W referacie omówione zostały główne cechy władzy państwowej: klasowość, uniwersalność na danym terytorium, niezależność i zwierzchnictwo, przymusowy charakter. Autor scharakteryzował władzę państwową w aspekcie podmiotowym, w aspektach funkcjonalnych, jako swoistą strukturę społeczną, jako stosunek społeczny. Omówiony został system władzy państwowej oraz stosunek pomiędzy zakresami pojęć „władza państwowa” i „państwo”. Autor dokonał konfrontacji ogólnych określeń władzy państwowej i fragmentarycznych rozważań, jakie znajdujemy na ten temat w naukach prawnych w Polsce, z definicjami proponowanymi przez przedstawicieli innych nauk społecznych. Na tej podstawie konstruuje następującą definicję władzy państwowej: „Władza państwowa to obejmujący całe społeczeństwo, zorganizowane terytorialnie, kompleks stosunków nadrzędności i podporządkowania, oparty na dominującej pozycji klasy władającej środkami produkcji, ujęty w ramy specjalnej organizacji, dysponującej prawem stosowania przymusu fizycznego”. Państwo prof. dr W. Zamkowski traktuje państwo jako swoisty typ organizacji społecznej i nie utożsamia go z aparatem państwowym. Aparat państwowy stanowi tylko jeden z elementów tej organizacji, obok społeczeństwa jako jej aktywnego czynnika. Termin „państwo” bywa również używany w znaczeniu zbliżonym do znaczenia terminu „władza państwowa”, rozumianego jako kompleks stosunków obejmujący całe społeczeństwa zorganizowane terytorialnie.

5. Doc. dr Wiesław Lang i mgr Andrzej Mrózek przedstawili referat pt. *Teoretyczne modele legalizmu*. Celem autorów było dostarczenie aparatu pojęciowego dla badań nad materiałem normatywnym. Autorzy posłużyli się w tym celu dwoma metodami: utworzyli model teoretyczny — konstrukcję pewnych typów idealnych dla analizy materiału historycznego, i sformułowali katalog zasad, który ma służyć dla analizy problematyki legalizmu w danym kraju. Pod pojęciem legalizmu rozumiana jest ustawowa regulacja władczych działań organów państwowych. Problematyka legalizmu omówiona została w dwóch aspektach: jako właściwości działalności organów państwowych i jako postulat nauki prawa. Na podstawie przeprowadzonych analiz autorzy wysunęli szereg twierdzeń, które charakteryzują teoretycznie porządek prawny i system prawa. Wyróżnili dwa podstawowe modele układu działań władczych organów państwowych oraz zachowań się sprzężonych z nimi podmiotów. Jest to układ działań oparty na arbitralnych decyzjach konkretno-indywidualnych oraz porządek prawny stanowiący realizację systemu norm prawnych. Legalizm nie jest cechą ani porządku prawnego, ani systemu prawa; występuje tylko na gruncie niektórych współczesnych systemów prawnych. Możemy wyróżnić dwa modele teoretyczne porządku prawnego: legalistyczny i alegalistyczny, a wśród modelu legalistycznego — rygorystyczny i luźny. W praktyce modele te nie są realizowane w czystej postaci. Koncepcja legalizmu przedstawiona przez autorów jest jednym z aspektów problematyki praworządności. Pojęcia, legalizmu nie można jednak utożsamiać z pojęciem praworządności; pojęcie legalizmu jest zakresowo węższe.

W dyskusji nad obu referatami omówiono: badania nad problematyką władzy, a zwłaszcza nad procesami dysfunkcjonalnymi i konieczność podejmowania tych badań (dr A. Turska); zagadnienie wzajemnego stosunku zakresów pojęć: legalizm i praworządność (mgr W. Franz); cechy charakterystyczne dla modelu legalizmu (dr J. Sommer, dr H. Rot); problematykę władzy w aspekcie ekonomiczno-socjologicznym, historycznym, psychologicznym, aksjologicznym i teleologicznym (doc. dr H. Groszyk); ewolucję historyczną legalizmu (dr L. Łustacz).

Obradom sekcji przewodniczył prof dr J. Wróblewski.

6. Dr Leon Łustacz wygłosił referat pt. *Funkcje prawa i moralności w społeczeństwie socjalistycznym*. Zasadniczą różnicę między prawem a moralnością dostrzega autor w sposobie, w jaki starają się te systemy normatywne ująć postępowanie ludzi. Różnice istniejące między społecznymi funkcjami prawa i moralności przybierają szczególną postać w ustroju socjalistycznym. Jako główną przyczynę tego stanu rzeczy wskazuje autor stopniowe kształtowanie się jedności moralno-politycznej społeczeństwa i tendencję do stopniowej dezalienacji prawa. Zanika grunt dla pluralizmu postaw moralnych, a proces dezalienacji prawa znajduje wyraz w postępującej demokratyzacji procesu prawotwórczego, w samej treści prawa, w zmianach, jakim ulega struktura norm prawnych. Autor omówił czynniki hamujące proces kształtowania się jedności moralno-politycznej, wśród których wskazuje między innymi konsumpcyjną postawę posiadaczy, filozofię frustracji, indyferentyzmu. Autor stawia tezę, że środki regulacji prawnej są niewystarczające i zawodne w zwalczaniu tych ujemnych zjawisk, że najskuteczniejszą metodą przeciwdziałania im jest oddziaływanie wychowawcze.

W toku dyskusji omówiono między innymi: zjawisko alienacji wytworów człowieka, zagadnienie alienacji z punktu widzenia definicyjnego i aksjologicznego, dezalienację prawa (dr B. Sobolewska); pluralizm postaw moralnych w społeczeństwie socjalistycznym (doc. dr J. Kowalski); skuteczność sankcji prawnych i moralnych (dr A. Turska); problem alienacji moralności (dr H. Rot).

Dyskusję podsumował referent. Obradom przewodniczył doc. dr J. Kowalski.

7. Prof. dr Konstanty Grzybowski przedstawił referat pt. *Socjalistyczna*

a *katolicka doktryna społeczno-polityczna*. Referat opublikowany zostanie w r. 1967 w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym”.

W dyskusji nad referatem omówiono następujące zagadnienia: stosunki pomiędzy państwem a kościołem rzymskokatolickim, uzgodnienie stanowisk obu tych organizacji w zakresie polityki, doktrynalne i praktyczne sprzeczności pomiędzy stanowiskiem kościoła i państwa, neutralność kościoła w życiu społecznym (doc. dr A. Łopatka); metody i możliwy zakres uzgadniania stanowisk (prof. dr S. Zawadzki); konsekwencje prakseologiczne sprzeczności pomiędzy państwem a kościołem (doc. dr J. Kowalski); konflikt pomiędzy organizacjami a konflikt pomiędzy doktrynami (dr L. Łustacz); zagadnienie państwa świeckiego i wolności kultu (doc. dr W. Lang, prof. dr S. Zawadzki, doc. dr A. Łopatka); poglądy doktryny katolickiej i marksistowskiej na własność prywatną (doc. dr J. Malarczyk, dr J. Nowaczyk); punkty zbieżne obu doktryn (mgr Wł. Zabielski); funkcję ideologiczną kościoła i państwa (prof. dr K. Opalek); linię subiektywną i obiektywną w kościelnej doktrynie wolności (dr B. Sobolewska); metodę rozwiązywania konfliktów z punktu widzenia politycznego (dr E. Zieliński); rolę ideologii marksistowskiej i katolickiej w kształtowaniu społecznej postawy ludzi (prof. dr Z. Ziemiński); realizację wspólnych celów katolików i marksistów (mgr Cz. Kwaśnik); metody zbliżenia pomiędzy doktryną katolicką a marksistowską (dr R. Mitaszko).

Dyskusję podsumował prof. dr K. Grzybowski. Posiedzeniu plenarnemu przewodniczył doc. dr J. Malarczyk.

8. Dr Zdzisław Ziemia przedstawił referat *O logice deontycznej i wykładni logicznej*. Omówione zostały rachunki deontyczne jako ilustracja problematyki logiki deontycznej. Celem budowania logiki deontycznej jest uchwycenie zastanego znaczenia terminu pierwotnego, a początkiem jej była obserwacja. Badania w dziedzinie logiki deontycznej przyczyniają się do wyjaśnienia takich pojęć, jak np. niesprzeczność zbioru norm, do ujawniania zależności pomiędzy pojęciem nakazu i pojęciem zakazu i dozwolenia. Badania wskazują, że nasze intuicje dotyczące niejednokrotnie prostych zależności pomiędzy obowiązywaniem określonych norm okazywały się zawodne, to znaczy z oczywistych założeń wynikały nieoczywiste konsekwencje.

W dyskusji udział wzięli: prof. dr Z. Ziemiński, doc. dr L. Gumański, dr Z. Ziemia, doc. dr I. Lazari-Pawłowska, mgr J. Woleński, mgr M. Zieliński, mgr L. Nowak. Posiedzeniu sekcji przewodniczył prof. dr Z. Ziemiński.

9. Podstawę dyskusji o zagadnieniach programowo-dydaktycznych stanowił referat, którego autorami byli: doc. dr Adam Łopatka, dr Krzysztof Dembski, dr Jerzy Nowaczyk, prof. dr Zygmunt Ziemiński, oraz koreferat opracowany przez prof. dra Jerzego Wróblewskiego. Tytuł referatu i koreferatu brzmi: *Realizacja nowych ramowych programów nauczania „Wstępu do nauk o państwie i prawie” oraz „Teorii państwa i prawa” na Wydziale Prawa UAM i na Wydziale Prawa UŁ w roku akademickim 1965/66*. Nauczanie obu tych przedmiotów oparte było na ramowych programach wprowadzonych przez MSW w 1965 r., a projekty tych programów uchwalone zostały na zjeździe teoretyków państwa i prawa oraz przedstawicieli dyscyplin pokrewnych. Program „Wstępu” zsynchronizowany został zarówno w UAM, jak i w UŁ z programami pozostałych przedmiotów wykładanych na I roku. Zakres wymagań egzaminacyjnych na studiach stacjonarnych, zaocznych i ZSA ze „Wstępu” był identyczny, wykład z „Teorii” prowadzony był na studiach stacjonarnych i zaocznych; i tu również zakres wymagań był jednokowy.

W referacie przedstawione zostały szczegółowo wyniki egzaminów z obu przedmiotów i analiza niektórych przyczyn, słabszych w porównaniu z rokiem poprzednim wyników na studiach zaocznych i ZSA oraz słabszych wyników, w pierwszej

serii egzaminów, na studiach stacjonarnych. Porównania dotyczyły jedynie „Wstępu” gdyż wykład z „Teorii” prowadzony był dopiero przez jeden rok. Istnieją trzy możliwe koncepcje wzajemnego stosunku „Wstępu” i „Teorii”: a) oba kursy stanowić będą jedną całość dydaktyczną; b) „Wstęp” mieć będzie charakter encyklopedyczny, a „Teoria” byłaby wówczas wykładem współczesnej teorii prawa i współczesnych doktryn polityczno-prawnych; c) „Wstęp” poświęcony byłby głównie teorii państwa, a wykład z „Teorii” — zagadnieniom prawa. Obecny program jest kompromisem pomiędzy tymi koncepcjami. Autorzy referatu wyciągnęli następujące wnioski: doświadczenie dydaktyczne wskazuje, że rozdzielenie „wstępu” i „teorii” jest korzystne, należy utrzymać dotychczasowe programy obu tych przedmiotów; wprowadzenie nowego programu studiów prawniczych nie wpłynęło zasadniczo na wyniki nauczania; istnieje bogaty i stojący na dobrym poziomie naukowym zestaw skryptów ze „Wstępu”; nie ma potrzeby opracowywania odrębnych podręczników dla studentów stacjonarnych, ZSA i zaocznych; przeprowadzane w przyszłości korekty programów powinny być dyskutowane z przedstawicielami prawa państwowego i cywilnego.

Prof. dr J. Wróblewski przedstawił informację o obsadzie zajęć, pomocach naukowych, dał ocenę wyników dydaktycznych i omówił zagadnienia programowe. Konieczne jest przemyślenie założeń studiów prawniczych dla pracujących, koncepcji rekrutacji i dydaktyki na tych studiach. Autor koreferatu opowiedział się za utrzymaniem dotychczasowych programów, z pewnymi jednak korektami. Zgłosił między innymi wniosek o wyeliminowanie z programu „wstępu” analizy doktryn burżuazyjnych, ograniczenie do minimum zagadnień metodologicznych, lepszą korelację programu „Wstępu” z programem historii doktryn polityczno-prawnych. Wstęp powinien mieć charakter wprowadzenia do całokształtu studiów prawniczych. Na zakończenie prof. dr J. Wróblewski przedstawił informacje o analogicznych zagadnieniach programowych na wydziałach prawa uniwersytetów włoskich.

W dyskusji omówiono między innymi zagadnienie wzajemnego stosunku „Wstępu” i „Teorii”. Zarysowały się tu następujące stanowiska: „Wstęp” powinien być wprowadzeniem do prawoznawstwa, a nie do teorii prawa (doc. dr M. Borucka-Arctowa); powinien dawać ogólne pojęcie ponaddiscyplinarne, a mniej rozważań teoretycznych (doc. dr W. Lang); „Wstęp” powinien mieć charakter dyskusyjny, z przewagą teorii państwa (prof. dr W. Zamkowski); należy rozwiązać do końca zagadnienie korelacji programu „Wstępu” z (programem socjologii i historii doktryn politycznoprawnych (prof. dr K. Grzybowski, dr B. Sobolewska); konieczne jest dostosowanie programu „Wstępu” na ZSA do specyfiki tych studiów (doc. dr J. Kowalski, dr R. Mitaszko, doc. dr M. Borucka-Arctowa). Omówiono poza tym zagadnienia wykładów, ćwiczeń, seminariów, podręczników, konwersatoriów, i sprawności studiów (prof. dr Z. Ziemiński, doc. dr W. Lang, mgr A. Michalska, prof. dr K. Opałek).

Dyskusję podsumowali doc. dr A. Łopatka i prof. dr J. Wróblewski. Obradom przewodniczył prof. dr G. L. Seidler.

10. Prof. dr Kazimierz Opałek przedstawił referat pt. *Ocena pięcioletnich planów badawczych w zakresie teorii państwa i prawa, historii doktryn polityczno-prawnych i prawniczych zastosowań logiki*. Referent dokonał przeglądu zagadnień, które zostały zgłoszone jako tematy badań przez poszczególne katedry. Ogółem zgłoszono do planu 32 pozycje, obejmujące bardzo szeroki wachlarz zagadnień. Autor referatu postulował, by wytyczne dotyczące kierunków badań były koordynowane i dyskutowane na posiedzeniach katedr jednoimiennych, co ułatwi synchronizację badań i pozwoli na uniknięcie powtórzeń tematów. W niektórych katedrach problematyka badawcza jest rozproszona, w innych skoncentrowana wokół pewnej grupy zagadnień (UAM, UMCS — zagadnienia teorii państwa). Nurt socjologiczny w badaniach nad prawem znajduje silne odbicie w przedstawionym planie.

W dyskusji domagano się konfrontacji założeń planu z aktualnymi możliwościami i potrzebami, konieczność opracowania takich zagadnień, jak postęp techniczny a przemiany w prawie, związek nauk prawnych z matematycznymi i cybernetyką, teoria norm prawa socjalistycznego, tendencja rozwojowa współczesnych państw burżuazyjnych, problematyka państw trzeciego świata, system władzy w państwie socjalistycznym, społeczne funkcjonowanie prawa (prof. dr S. Zawadzki).

Udział w dyskusji wzięli: doc. dr W. Lang, doc. dr J. Kowalski, doc. dr A. Łopatka. Wszyscy byli zgodni co do tego, że zagadnienie planów badawczych powinno być przedmiotem odrębnej narady.

Obradom plenarnym przewodniczył prof. dr S. Zawadzki.

Na zakończenie konferencji odbyło się posiedzenie kierowników katedr, na którym ustalono ramowy program kolejnego zjazdu katedr teorii państwa i prawa, który odbędzie się w maju 1967 r. Organizatorem będzie Katedra Teorii Państwa i Prawa UŁ.

Anna Michalska

VII MIĘDZYNARODOWY KONGRES PRAWA PORÓWNAWCZEGO W UPPSALI

Zgodnie z ogłoszoną już w Polsce informacją¹, w dniach od 6—13 VIII 1966 r. odbył się w Szwecji, w Uppsali VII Międzynarodowy Kongres Prawa Porównawczego. Organizatorami Kongresu były: Międzynarodowa Akademia Prawa Porównawczego, Wydział Prawa Uniwersytetu w Uppsali i Szwedzkie Stowarzyszenie Prawa Porównawczego. Kongresy takie odbywają się co cztery lata. Poprzedni miał miejsce w Hamburgu w 1962 r. Następny, VIII Kongres ma się odbyć w 1970 r., prawdopodobnie w Atenach. Prawnicy polscy aktywnie uczestniczą w pracach tych kongresów, poczynając od V Kongresu w Brukseli w 1958 r.²

Obrady VII Kongresu toczyły się w głównym gmachu najstarszego w Szwecji, założonego 1477 r. Uniwersytetu w Uppsali. Przewodniczącym szwedzkiego komitetu organizacyjnego Kongresu był prof. A. Malmström, członek tytularny Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego, Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Uppsali.

Kongres zgromadził około 450 prawników — uczonych i częściowo praktyków — ze wszystkich części świata. Nie były reprezentowane jedynie kraje Półwyspu Indochińskiego i Czarnej Afryki. Poważny był udział w Kongresie prawników z wielu krajów socjalistycznych: ZSRR, Węgier, Rumunii, Czechosłowacji i Jugosławii. Z Polski w Kongresie uczestniczyli: prof. dr I. Andrejew (Warszawa), prof. dr W. Czachórski (Warszawa), doc. dr J. Górecki (Kraków), prof. dr J. Jodłowski (Warszawa), doc. dr A. Łopatka (Poznań), prof. dr S. Rozmaryn (Warszawa) i doc. dr W. Szyszkowski (Toruń). Przedstawiciele krajów socjalistycznych wykazywali znaczną aktywność w pracach Kongresu. Wnieśli oni, podobnie jak i nieobecni na Kongresie autorzy referatów krajowych, poważny wkład w owoce prac Kongresu.

Tematyka prac, ustalona przy zastosowaniu nader demokratycznej procedury przez Międzynarodową Akademię Prawa Porównawczego, była bardzo rozległa i zróżnicowana. Ogółem opracowano i przedyskutowano 42 tematy. Na każdy z tych

¹ S. Rozmaryn, *Przygotowania do VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Porównawczego*, Państwo i Prawo nr 5—6, 1964, s. 928—930.

² Por. S. Rozmaryn, *Sprawozdanie z VI Międzynarodowego Kongresu Prawa Porównawczego*, Państwo i Prawo 1962, nr 12 s. 1094—1100.

tematów został przedstawiony referat generalny. Z krajów socjalistycznych referaty generalne przygotowali: prof, dr I. Szabo, dyrektor Instytutu Nauk Prawnych i Politycznych Węgierskiej Akademii Nauk — *Aktualna rola maksymy „nikt nie jest uważany za nie znającego prawa”*; dr A. Ionasco, profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu w Cluj — *Ewolucja ustawodawstwa w sprawie f iliacji naturalnej*; prof, dr V. Knapp, dyrektor Instytutu Nauk Prawnych Czechosłowackiej Akademii Nauk — *Sankcja niewykonania umowy w tym „antycypatory breach”*; dr M. Bartos, profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu Belgradzkiego — *Reżimy prawne inwestowania kapitału zagranicznego*; dr J. Jodłowski, profesor Uniwersytetu Warszawskiego — *Procedura cywilna niesporna*; dr S. Iwanow, redaktor naczelny miesięcznika „Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo” — *Status prawny związków zawodowych*; dr R. Chafina, profesor Instytutu Państwa i Prawa Akademii Nauk ZSRR — *Rola organów państwowych w planowaniu*; dr I. Andrejew, profesor Uniwersytetu Warszawskiego — *Ochrona karna rodziny*. Na ogólną liczbę 42 referatów prawnicy z krajów socjalistycznych wygłosili 8 referatów generalnych. 41 referatów generalnych miało podbudowę w większej lub mniejszej liczbie referatów krajowych. Tych ostatnich na Kongresie zaprezentowano ogółem 384. Nadto w sekcji specjalnej, poświęconej sprawom bibliografii prawniczych, periodyków i wydawnictw prawniczych przedstawiono 4 referaty. Liczba referatów krajowych przypadających na poszczególne tematy wahała się od 3 do 20.

Prawnicy krajów socjalistycznych przedstawili referaty krajowe niemal na wszystkie tematy. Największą liczbę referatów krajowych zaprezentowali prawnicy polscy. Dotyczyły one 28 tematów. Na poprzednim kongresie prawnicy nasi obsadzili 16 tematów. Polskie referaty krajowe zostały wydane drukiem w języku francuskim lub angielskim (języki kongresowe) i na czas dostarczone zainteresowanemu uczestnikowi Kongresu³. Tylko kilka krajów oprócz Polski (Belgia, Hiszpania, Izrael, Węgry, Wenezuela i Szwecja) w ten sposób prezentowało swój wkład do obrad Kongresu. Jest w tym ogromna zasługa Komisji Komitetu Nauk Prawnych PAN, która działała pod przewodnictwem S. Rozmaryna i która zapewniła tak wydatną prezentację dorobku polskiej myśli politycznoprawnej w tak doskonałej formie, na tak reprezentatywnym forum. Autorzy polskich referatów krajowych reprezentowali przy tym wszystkie polskie środowiska naukowe prawnicze. Praca Kongresu odbywała się na posiedzeniach plenarnych i w sekcjach. Odbyły się dwa posiedzenia plenarne: na otwarcie i na zamknięcie Kongresu. Miały one charakter raczej uroczystościowy. Wyłącznie roboczy charakter miały natomiast posiedzenia sekcji.

Na posiedzeniu plenarnym otwierającym kongres przemawiali: prof, dr C. J. Hamson z Uniwersytetu w Cambridge (Anglia), prezydent Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego i prezydent Kongresu; prof, dr T. Segerstedt, rektor Uniwersytetu w Uppsali; prof, dr A. Malmström, dziekan Wydziału Prawa w Uppsali; prof, dr G. Marty, dziekan Wydziału Prawa i Nauk Ekonomicznych w Tuluzie, sekretarz generalny Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego i sekretarz generalny Kongresu. Rząd królestwa Szwecji reprezentował R. Hermansson, minister stanu, który przemawiał zamiast nieobecnego premiera.

Kongres pracował w sześciu sekcjach. Sekcja pierwsza (generalna) obejmowała referaty generalne z historii prawa, prawa kanonicznego, etnologii prawniczej, prawa orientalnego, filozofii prawa, studiów i nauczania prawa porównawczego i unifikacji. Na sekcji tej zaprezentowano 13 referatów generalnych, podbudowanych 72 referatami krajowymi. Wśród tych ostatnich były referaty polskie: K. Grzy-

³ *Rapports polonais présentés au Septième Congrès International de Droit Comparé, Varsovie 1966, ss. 493.*

bowskiego, J. Baszkiewicza, M. Sobolewskiego, J. Wróblewskiego, F. Studnickiego, G. L. Seidlera i A. Szpunara.

Sekcja druga obejmowała: prawo cywilne, prawo międzynarodowe prywatne, procedurę cywilną i prawo rolne. Na jej posiedzeniach przedyskutowano 8 referatów generalnych, w tym referat prof. dra J. Jodłowskiego, opartych na 91 referatach krajowych. Wśród tych ostatnich były referaty polskie: J. Piątowskiego, S. Szera, W. Czachórskiego, E. Wengerka, J. Jodłowskiego i A. Stelmachowskiego. Warto też podkreślić, że w tej sekcji funkcję jednego z wiceprzewodniczących pełnił prof. dr W. Czachórski.

Sekcja trzecia obejmowała: prawo handlowe, prawa intelektualne, prawo pracy i prawo lotnicze. Na jej posiedzeniach przedstawiono 8 referatów generalnych podbudowanych 100 referatami krajowymi. Wśród tych ostatnich były referaty polskie: S. Grzybowski, M. Modlińskiego i A. Łopatki.

Sekcja czwarta obejmowała: prawo międzynarodowe publiczne, prawo konstytucyjne, wolności publiczne, prawo administracyjne, finanse publiczne i prawo fiskalne. Na jej posiedzeniach przedstawiono 9 referatów generalnych, które miały, podbudowę w 96 referatach krajowych. Wśród tych ostatnich były następujące referaty polskie: A. Klafkowskiego, S. Rozmaryna, W. Brzezińskiego, W. Zakrzewskiego, K. Opałka, Z. Rybickiego, W. Dawidowicza, J. Zdzitowieckiego i M. Weralskiego. W ramach tej sekcji jednym z przewodniczących był prof. dr S. Rozmaryn.

Sekcja piąta obejmowała: prawo karne i procedurę karną. W jej ramach przedstawiono i omówiono 3 referaty generalne, w tym referat prof. dra I. Andrejewa. Referaty te były oparte na 26 referatach krajowych, wśród których znajdowały się referaty polskie: I. Andrejewa, J. Sliwowskiego.

W sumie Kongres objął swoimi pracami wszystkie istotne dziedziny prawa i prawnoznawstwa. Szczególnie należy z uznaniem podkreślić rozbudowę, w stosunku do poprzednich kongresów, tematyki z zakresu prawa konstytucyjnego, administracyjnego i gospodarczego w szerokim rozumieniu tego terminu.

W obradach sekcji specjalnej wydawcy i bibliotekarze polscy nie uczestniczyli.

Na posiedzeniu plenarnym zamykającym obrady Kongresu przemawiali: prof. dr A. Malmström z ramienia gospodarzy szwedzkich; prof. dr G. Marty jako sekretarz generalny Kongresu; emerytowany profesor angielski dr F. Lawson z ramienia uczonych krajów Zachodu (zwrócił on uwagę na konieczność podjęcia na szeroką skalę badań prawnoporównawczych nad instytucją własności w krajach kapitalistycznych i socjalistycznych). Z ramienia krajów socjalistycznych przemawiał prof. dr S. Rozmaryn. Omówił on dorobek metodologiczny w zakresie badań prawnoporównawczych nad administracją i prawem administracyjnym, wskazując na potrzebę i możliwość wykorzystania tego dorobku w pracach Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego i w przygotowaniach do następnego Kongresu. Przedłożył też w imieniu kierownictwa Kongresu projekt rezolucji, zalecający kontynuowanie badań prawnoporównawczych i wdrażanie ich wyników do praktyki prawniczej, wykorzystywanie ich w pracy badawczej i dydaktycznej. Projekt ten został przez akklamację przyjęty przez Kongres.

W czasie trwania Kongresu odbyły się również zgromadzenia Międzynarodowej Akademii Prawa Porównawczego.

VII Międzynarodowy Kongres Prawa Porównawczego należy ocenić pozytywnie. Jego obrady istotnie — jak to podkreślano w przemówieniach na zamknięcie Kongresu — przyczyniły się do ożywienia badań prawnoporównawczych w wielu krajach świata; tematyka Kongresu, zasugerowana przez organizatorów, dobrana w zasadzie trafnie, przyczyniła się do rozwoju badań nad niektórymi zagadnieniami. Obrady — poczynając od treści referatów, a na głosach dyskusyjnych kończąc — toczyły się w duchu koegzystencji państw o różnych ustrojach politycznych i spo-

lecznych, w duchu dążenia do wzajemnego poznania prawa i urzędzeń ustrojowych w różnych krajach. Do właściwej atmosfery Kongresu przyczynili się w znacznym stopniu organizatorzy szwedzcy, stwarzając także pozakongresowe okazje do wzajemnego poznania i zbliżenia się uczestników z różnych krajów.

Kraje świata socjalistycznego wykorzystały w znacznym stopniu możliwości, jakie stwarzał Kongres, dla zaprezentowania dorobku swego prawodawstwa i myśli prawniczej. Ich przedstawiciele przedstawili łącznie 82 referaty krajowe, obsadzając niemal każdy z 42 tematów Kongresu. Warto podkreślić, że referaty polskie stanowiły ponad $\frac{1}{3}$ ogółu referatów z krajów socjalistycznych. Nadto wszyscy uczestnicy z krajów socjalistycznych zabierali głos w dyskusjach, niektórzy po parę razy i to w różnych sekcjach, prezentując w tych wystąpieniach dodatkowo dorobek prawniczy swoich krajów. Szczególnie dużą aktywność wykazali w tym zakresie uczestnicy z Polski.

Słabo uwydatnił się natomiast na Kongresie dorobek prawniczy krajów trzeciego świata. Należy się zgodzić z postulatami, aby następny Kongres pod tym względem stworzył dla tego świata lepsze możliwości zaprezentowania się. Będzie to miało zapewne, przy dalszej aktywizacji krajów socjalistycznych, silny wpływ na treść merytoryczną i wymowę ogólną obrad przyszłego Kongresu.

Stwierdzić należy, że prezentacja dorobku prawa i prawoznawstwa socjalistycznego na przyszłych kongresach może być powiększona. Jest chyba celowe, aby w tego rodzaju kongresach uczestniczyli prawnicy wszystkich krajów socjalistycznych.

Oceniając pozytywnie przygotowanie i reprezentację naszej nauki prawa w pracach Kongresu, można domagać się utrzymania w przyszłości dotychczas stosowanego sposobu przygotowywania się naszego prawoznawstwa do udziału w Kongresie. Biorąc pod uwagę rangę w skali światowej tego rodzaju kongresów, należy zapewnić uczestnictwo większej liczby polskich prawników, przynajmniej wszystkie dyscypliny powinny być tam reprezentowane. Jest też niezbędne umożliwienie szerszego udziału w Kongresie przedstawicielom wszystkich polskich środowisk prawniczych. Liczebność polskiej reprezentacji na VII Kongresie nie pozostawała w żadnej proporcji ani do możliwości polskiego prawoznawstwa, ani do jego rangi w życiu kraju i systemie nauk, ani do ilości opracowanych referatów. Postulat ten narzuca się tym bardziej, że jednocześnie na kongresy o analogicznym charakterze wyjeżdża z Polski po 130 matematyków, czy po blisko 30 socjologów (niemal wszyscy profesorowie i docenci z tej dyscypliny). Jest też pożądane zapewnienie na przyszłość udziału w pracach Kongresu polskim prawnikom młodszego pokolenia, i powierzenie kilku z nich funkcji sekretarzy sekcji.

Adam Łopatka

AKTYWNOŚĆ KOMISJI ADMINISTRACJI I PORZĄDKU PUBLICZNEGO W WOJEWÓDZTWIE POZNAŃSKIM ¹

1. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wybranych zagadnień wynikających z toku działania komisji rad narodowych, zajmujących się porządkiem i bezpieczeństwem na terenie województwa poznańskiego. Wprawdzie niektóre z tych komisji noszą nazwę „Komisja Administracji i Porządku Publicznego”, a inne nazwę „Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego”, ale w istocie są to jednorodnjawowe komisje rad narodowych.

¹ Jest to fragment opracowania wykonanego na zlecenie Instytutu Nauk Prawnych PAN. Opracowanie zostało złożone w maszynopisie z początkiem 1965 r.

Opracowanie opiera się na materiałach z komisji szczebla wojewódzkiego, powiatowego, miasta wyłączanego z powiatu, dzielnicy i miasta nie wydzielonego (na szczeblu gromady nie ma odpowiednika badanych komisji). Rzecz jasna, nie byliśmy w stanie zbadać wszystkich tych komisji, gdyż przekraczałoby to nasze możliwości. W opracowaniu uwzględniono dane dotyczące w zasadzie tylko jednej komisji danego szczebla, z wyjątkiem szczebla powiatowego, gdzie przedmiotem badań były dwie komisje. W sumie przedmiotem szczegółowych badań były następujące komisje: Komisja Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu, Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie, Komisja Administracji i Porządku Publicznego PRN w Słupcy, Komisje Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego DRN Poznań-Grunwald, Komisja Administracji i Porządku Publicznego MRN w Gnieźnie (miasto wyłączane z powiatu), Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego 'MRN w Słupcy (miasto nie wydzielone z powiatu).

Podstawę opracowania stanowiły różne materiały. W szczególności należały tu dane urzędowe, informacje uzyskane na podstawie ankiety skierowanej do przewodniczących komisji, informacje pracowników wydziałów organizacyjno-prawnych, wywiady przeprowadzone z przewodniczącymi komisji oraz — gdy chodzi o Komisję Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu — obserwacja własna pracy komisji w ciągu całej kadencji.

W opracowaniu uwzględniono w zasadzie tylko jeden rok działalności badanych komisji — rok 1963. Chodziło bowiem o dane z „środkowego roku” ubiegłej kadencji, a więc najbardziej typowego. Lata wcześniejsze i późniejsze brano pod uwagę tylko przy dokonywaniu analiz porównawczych.

2. Jednym z istotnych elementów pozwalających ocenić pracę komisji jest jej aktywność. Chodzi zatem o stronę „ilościową” działania komisji, pomijamy zaś badanie rzeczowego zakresu działania komisji, form i środków realizacji zadań, ich analizę itp.

Aktywność komisji można badać na jednym lub na różnych odcinkach jej działalności (np. w zakresie działalności opiniodawczej, inicjującej, współdziałania ze społeczeństwem itp.) oraz mierzyć ją za pomocą różnych metod czy kryteriów (np. badać czas trwania posiedzeń, liczbę osób biorących udział w dyskusji, liczbę przeprowadzonych kontroli, skontrolowanych obiektów itd.). Zależy nam jednak głównie na takich odcinkach działalności, które wystąpią we wszystkich badanych przez nas komisjach i są porównywalne², oraz o takie odcinki, które dadzą się zbadać w działaniu wszystkich komisji³. Poza tym chodzi nam o mierniki (metody) badania aktywności, które są najbardziej praktyczne. Z tych przyczyn aktywność badanych komisji mierzyć będziemy liczbą odbytych posiedzeń, frekwencją członków komisji na posiedzeniach, liczbą dokonanych „w terenie” (w formie inspekcji) kontroli oraz liczbą zgłoszonych przez komisję wniosków, skierowanych do różnych adresatów.

Inny problem stanowi ocena tej aktywności. W podanych przykładach form działania nie zawsze możemy znaleźć właściwe kryterium oceny aktywności komisji. Niewątpliwie w przypadku oceny frekwencji członków komisji na posiedzeniach tym lepiej ocenimy działalność komisji, im mniejsza będzie absencja i im więcej będzie nieobecności usprawiedliwionych. Ideałem byłaby stuprocentowa obecność

² Na przykład w niektórych tylko komisjach występuje taka forma aktywności, jak spotkanie ze społeczeństwem; nie można jej zatem porównywać z innymi formami aktywności, występującymi w działaniu innych komisji.

³ Na przykład z powodu lakoniczności i niedokładności protokołów pewnych komisji nie zawsze można ustalić ilość uczestników dyskusji na posiedzeniach komisji czy czas trwania posiedzeń.

lub sytuacja, kiedy nieobecni członkowie zawsze usprawiedliwiają nieobecność. W pozostałych jednak przypadkach nie zawsze znajdziemy jakiś właściwy miernik, według którego możemy ocenić, czy komisja pracowała dobrze czy źle. Na przykład jak ocenić, czy komisja odbyła dostateczną ilość posiedzeń? Ilości posiedzeń komisji nie przewiduje bowiem ustawa, a czynią to regulaminy obrad czy plany pracy komisji; wszakże te ostatnie mogą różnić się między sobą w tym zakresie. W tej sytuacji możemy tylko stwierdzić, czy komisja odbyła tyle posiedzeń, ile przewidziano w planie lub regulaminie pracy, bez wypowiedzania się w kwestii, czy ilość posiedzeń była właściwa. Natomiast zupełnie — poza sytuacjami krańcowymi — nie można ustalić optymalnej liczby kontroli, jakie powinna w danym czasie przeprowadzić komisja lub liczby wniosków, która by świadczyła o tym, że komisja dobrze pracuje. Oczywiście, nie będzie dobrze, jeśli komisja w ogóle nie przeprowadza kontroli w terenie, ale też nadmierna ich ilość może wpłynąć na niski poziom kontroli lub pociągnąć za sobą jako skutek to, iż komisja zaniedba inne odcinki swej działalności itp. Mimo tych zastrzeżeń wydaje się jednak, że zbadanie aktywności komisji na wszystkich proponowanych odcinkach da nam choćby w przybliżeniu obraz rzeczywistości.

3. W pierwszej kolejności sprawdzimy w tabeli 1, jaka jest w badanych przez nas przypadkach liczba posiedzeń komisji. Z tabeli wynika, iż w badanych komisjach liczba odbytych posiedzeń jest niejednakowa. Widać stosunkowo dużą rozpiętość między liczbą posiedzeń Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu a Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego MRN w Słupcy i PRN w Gnieźnie. Przyczyn tej rozbieżności należy szukać w mniejszej aktywności dwóch ostatnich komisji (por. też dalsze tabele), jak też i w tym, że komisje na szczeblach wyższych są, generalnie biorąc, bardziej aktywne, mniej zaś aktywne na szczeblach niższych (potwierdzają to niżej zamieszczone przykłady). Poza tym mała aktywność Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie wynikała z niemożności zebrania quorum.

Tabela 1

Posiedzenia komisji w 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego	Przeciętna liczba posiedzeń w 1961—1962 r.	Liczba posiedzeń w r. 1963a	Liczba posiedzeń nie odbytych w 1963 r. z braku quorum
WRN Poznań	10	14	—
PRN Gniezno	7	6	2
PRN Słupca	7	9	—
DRN Poznań—Grunwald	10	12	1b
MRN Gniezno	11	11	—
MRN Słupca		3	—

a Wprawdzie „formalnie” posiedzenie odwołano z braku quorum, faktycznie jednak komisja obradowała nad pewnymi punktami porządku obrad.

b Wliczono tu również posiedzenia wspólne z innymi komisjami.

Ustawa o radach narodowych nie wypowiedza się w kwestii, ile posiedzeń powinna odbyć komisja w ciągu roku. Miarodajne w tej kwestii są jedynie postanowienia regulaminów i planów pracy badanych komisji. Otóż wynika z nich⁴, że

⁴ Poza tym postanowienia regulaminów odsyłają do planów pracy, które przewidywały również przynajmniej raz w miesiącu posiedzenia komisji.

badane komisje powinny w ciągu roku odbyć co najmniej 12 posiedzeń. Okazuje się jednak, że tylko Komisja WRN w Poznaniu i DRN Poznań-Grunwald odbyła tyle posiedzeń, ile wymaga regulamin i plan pracy. Natomiast wszystkie inne badane przez nas komisje nie uczyniły zadość temu wymaganiu. Należy jednak zwrócić uwagę i na to, że wprawdzie badana Komisja DRN Poznań-Grunwald odbyła 12 posiedzeń w ciągu r. 1963, ale w protokole posiedzenia z dnia 3 IV 1963 r. (nr 23/63) znajdujemy wzmiankę: „Formalne posiedzenie komisji nie odbyło się” — brak quorum, „obecne trzy osoby” (por. też uwagę do tabeli 1). Przeto i ta komisja „formalnie” odbyła tylko 11 posiedzeń w roku.

Wniosek o nierealności postanowień regulaminów, z których wynika, że komisja ma odbyć w ciągu roku co najmniej 12 posiedzeń, potwierdzają dane dotyczące innych komisji, z terenu miasta Poznania i województwa poznańskiego. Ze sprawozdań Komisji Administracji i Porządku Publicznego (lub Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego) rad powiatowych i miejskich miast wydzielonych z powiatów wynika, że w latach 1961/62 na ogólną liczbę 31 tych komisji w województwie poznańskim tylko jedna komisja odbyła wymaganą ilość posiedzeń (Komisja MRN w Lesznie). Natomiast większość komisji odbywała przeciętnie 8 posiedzeń w roku.

Podobnie było z innymi komisjami. I tak na przykład gdy chodzi o inne komisje DRN Poznań-Grunwald, to w ubiegłej kadencji przeciętna roczna wynosiła dla Komisji Budżetu i Planu 12 posiedzeń, Komisji Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej — 10, Komisji Budownictwa — 6, Komisji Oświaty i Kultury — 8, Komisji Zdrowia i Opieki Społecznej — 9, Komisji Przemysłu i Handlu — 8, Komisji Rolnictwa i Leśnictwa — 6, a dla Komisji Mandatowej — 4 posiedzenia.

Na szczeblu wojewódzkim, gdzie komisje zazwyczaj pracują lepiej i aktywniej, również nie wszystkie komisje odbywały częściej posiedzenia niż 12 razy w roku. Oto kilka przykładów: Komisja Budownictwa WRN w Poznaniu odbywała przeciętnie 16 posiedzeń w roku, Komisja Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej — przeciętnie 11 posiedzeń, Komisja Przemysłu — 11, a Komisja Kultury Fizycznej i Turystyki — 10 posiedzeń.

Przypisy regulaminów badanych komisji przewidują, że posiedzenia komisji odbywają się raz w miesiącu lub co najmniej raz w miesiącu. Ze sformułowań tych

Tabela 2

Posiedzenia komisji w poszczególnych miesiącach 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego	Liczba posiedzeń w poszczególnych miesiącach												Ogółem
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
WRN Poznań	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	14
PRN Gniezno	1	2	—	1	—	—	—	—	—	1	—	1	6
PRN Słupca	1	—	1	1	1	1	—	1	1	1	—	1	9
DRN Poznań—Grunwald	1	—	1	1*	1	1	1	—	1	1	2	2	12
MRN Gniezno	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	11
MRN Słupca	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3

* „Formalnie” posiedzenie odwołano z braku quorum, faktycznie jednak komisja obradowała nad pewnymi punktami porządku obrad.

wynika przeto nie tylko to, że w ciągu roku ma się odbywać co najmniej 12 posiedzeń, ale jednocześnie płynie z nich obowiązek zwoływania w każdym miesiącu co najmniej jednego posiedzenia komisji. Zobaczymy zatem w tabeli 2, jak ten obowiązek jest realizowany przez interesujące nas komisje.

Z przedstawionych materiałów nasuwa się oczywisty wniosek, iż tylko jedna komisja WRN w Poznaniu realizowała swój regulamin, stanowiący o obowiązku od-

bywania posiedzeń każdego miesiąca, natomiast pozostałe pięć komisji — nie. Jedynie w miesiącu styczniu wszystkie komisje odbyły posiedzenia.

Z tabeli 2 wynika też, że najwięcej posiedzeń odbywa się w miesiącach zimowych (grudzień, styczeń, luty), a najmniej posiedzeń przypada na miesiące letnie (lipiec i sierpień). Stosunkowo mała ilość posiedzeń w okresie letnim jest uzasadniona różnymi względami; pilne prace polowe (gdy chodzi o komisje składające się z rolników), okres urlopów (dotyczy to zwłaszcza środowiska miejskiego) itp. nie sprzyjają zwoływaniu posiedzeń komisji w tym czasie. Jednocześnie na przykładzie Komisji DRN Poznań-Grunwald można obserwować, jak niektóre komisje „nadrabiają” zaległości pod koniec roku. Komisja ta bowiem odbywała po dwa posiedzenia w miesiącu listopadzie i grudniu, aby wykonać „plan posiedzeń” (12 posiedzeń w roku).

4. O aktywności komisji świadczy również frekwencja członków na posiedzeniach komisji. Wynika z niej, w jakim stopniu członkowie komisji brali udział w podstawowej formie działania komisji — posiedzeniach (por. tabelę 3).

Tabela 3

Frekwencja członków komisji na posiedzeniach w 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego	Liczba członków	Obecni		Nieobecni ^a		Nieusprawiedliwiona nieobecność ^b	
		przeciętna		przeciętna		przeciętna	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
WRN Poznań	16	9	57	7	43	3	43
PRN Gniezno	9	3	33	6	67	5	83
PRN Słupca	7	5	71	2	29	2	90
DRN Poznań — Grunwald	11	7	64	4	36	3	75
MRN Gniezno	11	7	64	4	36	2	50
MRN Słupca	5	3	60	2	40	1	50

^a Wliczono tu nieobecność na posiedzeniach, które się nie odbyły z braku quorum.

^b Jako nie usprawiedliwionych podano tu tych członków komisji, którzy zostali odnotowani jako nie usprawiedliwieni na liście obecności.

W zestawieniu uderza stosunkowo duża absencja członków Komisji Ochrony. Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie; przyczyną jest przede wszystkim to, że sześciu (tj. około 60%) członków komisji zamieszkuje poza siedzibą PRN, jak też to, że wielu z członków komisji pracuje w zawodach, które nie mają ścisłego związku z tematyką pracy komisji. Stosunkowo dużą absencję w posiedzeniach członków Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu można tłumaczyć faktem, iż dwóch członków stale nie brało udziału w posiedzeniach komisji (zresztą zostali oni później skreśleni z listy członków komisji). Podobna była sytuacja w Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego MRN w Słupcy.

Bardziej niepokojącym zjawiskiem jest nie usprawiedliwianie nieobecności przez członków komisji. Najlepiej pod tym względem było na szczeblu wojewódzkim, najgorzej w komisjach obu powiatowych rad (tj. komisji PRN w Gnieźnie i Słupcy). Wy tłumaczenia niskiego procentu usprawiedliwionych nieobecności w komisjach PRN w Gnieźnie i Słupcy należy szukać nie tylko w obojętnym stosunku członka do pracy w komisji, ale także wśród innych przyczyn. W obu przypadkach chodziło z reguły o rolników, osoby zamieszkujące poza siedzibą rady, dla których napisanie i przesłanie usprawiedliwienia mogło nasuwać pewne trudności.

Podane w tabeli 3 liczby zawierają przeciętne dla całego r. 1963; nie obrazują

jednak faktycznej frekwencji w poszczególnych miesiącach. Zagadnienie to ilustruje natomiast tabela 4.

Z tabeli tej wynika, że w żadnej komisji w ciągu 1963 r. nie było wysokiej frekwencji. W wyniku analizy tabeli nie nasuwają się też wnioski co do mniejszej lub większej frekwencji w radach poszczególnych stopni (tj. w komisji rady wojewódz-

Tabela 4

Frekwencje członków komisji w poszczególnych miesiącach 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego	Ogółem członków	Liczba członków obecnych ^a w poszczególnych miesiącach											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
WRN Poznań	16	10 ^b	11 ^a	10	9	8	6	9	7	7	7	7	7
PRN Gniezno	9	5	5 ^b	—	4	—	—	—	—	—	2	—	4
PRN Słupca	7	5	—	4	4	5	6	—	6	4	4	—	5
DRN Poznań—Grunwald	11	8	—	8	3	7	8	7	—	6	9	8 ^a	8 ^b
MRN Gniezno	11	5	3	10	7	4	6	9	—	8	6	7	6
MRN Słupca	5	4	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—

^a Uwzględniono tu również posiedzenia, które się nie odbyły z braku quorum,

^b Podana jest tu przeciętna, gdyż w miesiącu odbyły się dwa posiedzenia.

kiej, powiatowej, miejskiej czy dzielnicowej), jak też nie widać, by frekwencja była zależna od pór roku. Niekiedy tylko widać duże wahania frekwencji nawet w tej samej komisji, np. w Komisji MRN w Gnieźnie w miesiącu marcu frekwencja wynosiła 90%, ale w miesiącu poprzednim zaledwie 27%.

Ogólny wniosek, jaki się nasuwa z analizy danych tabeli 4 to ten, iż komisjom z reguły trudno zebrać dużo większe quorum niż 50%. W Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu w ciągu pięciu posiedzeń 1963 r. obecność wynosiła mniej niż 50% składu. Zapewne dlatego ta Komisja przyjęła w regulaminie quorum wynoszące $\frac{1}{3}$ ogółu członków. Natomiast wszystkie inne badane komisje ustanowiły w regulaminach⁵ znacznie wyższe quorum, bo wynoszące $\frac{2}{3}$ ilości członków komisji. Z tabeli 4 wynika jednak także, iż przeceniono tu własne możliwości. Zdarzały się przypadki, że obecność na posiedzeniu nie przekraczała 50% składu komisji, dlatego niejednokrotnie odwoływano posiedzenia z braku quorum lub też istniało niebezpieczeństwo odbycia posiedzenia wbrew postanowieniom regulaminu i podjęcia nieważnych uchwał.

5. Sprawdźmy teraz, "jaką aktywność przejawiały badane komisje na odcinku realizacji funkcji kontrolnej. Przy tym przedmiotem naszych zainteresowań będą przede wszystkim kontrole przeprowadzane przez specjalne zespoły kontrolne komisji, kontrole w formie inspekcji, gdyż w tym zakresie istnieje najdokładniejsza dokumentacja (kontrole w formie wysłuchiwanie sprawozdań, zapytań, interpelacji itp. nie są zresztą ujmowane w danych urzędowych jako „kontrole”).

Sprawa ilości kontroli przeprowadzonych przez komisje nie została unormowana powszechnie obowiązującymi przepisami. Poszczególne komisje w zależności od swej aktywności, jak też warunków pracy, mogą wobec tego przeprowadzać mniej lub więcej kontroli. Niemniej jednak pewne komisje w swych regulaminach ustalają minimum kontroli, jakie komisja ma przeprowadzić w ciągu miesiąca. I tak w regulaminie badanej Komisji MRN w Słupcy czytamy, że komisja ma raz

⁵ Niektóre regulaminy nie określają jednak wymaganego quorum. Stosuje się wówczas postanowienia dotyczące quorum wymaganego dla ważności obrad samej rady, gdyż regulaminy tych komisji zawierają klauzulę, że w sprawach nie uregulowanych tymi regulaminami stosuje się postanowienia regulaminów rady. Dotyczy to Komisji MRN w Gnieźnie i DRN Poznań-Grunwald.

Kontrole (inspekcje) przeprowadzone przez komisje w 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego	Przeciętna liczba kontroli w latach 1961—1962	Liczba kontroli w 1963 r.				
		Ogółem	z tego w kwartale:			
			I	II	III	IV
WRN Poznań	15	14	6	—	5	3
PRN Gniezno	5	1	—	1	—	—
PRN Słupca	7	4	—	3	1	—
DRN Poznań—Grunwald	12	5	1	—	—	4
MRN Gniezno	44	14	7	5	1	1
MRN Słupca	12	1	—	1	—	—

w miesiącu przeprowadzić jedną kontrolę. Jak jednak niecelowe okazały się te sformułowania, wskazuje tabela 5, z której wynika, że komisja ta w ciągu całego roku przeprowadziła tylko jedną kontrolę. Widzimy więc, że w zakresie funkcji kontrolnej aktywność badanych komisji nie jest jednakowa. Widoczna jest bardzo duża rozpiętość w ilości przeprowadzonych kontroli — w skali rocznej od 1 do 14 kontroli. Nie widać też równomiernego rozłożenia kontroli w czasie. Z rozbicia kontroli na poszczególne kwartały 1963 r. widać, iż w jednych kwartałach następowało nasilenie kontroli, w innych — w ogóle kontroli nie przeprowadzano. Względna systematyczność w przeprowadzaniu kontroli obserwujemy tylko w komisjach WRN w Poznaniu i MRN w Gnieźnie. W pozostałych, badanych przez nas komisjach kontrole koncentrowały się w zasadzie na pewnych tylko odcinkach czasowych.

Liczba członków komisji biorących udział w przeprowadzanych kontrolach w 1963 r. była też różna. I tak w Komisji WRN Poznań w 14 kontrolach wzięło udział 19 członków, w Komisji PRN Gniezno w jednej kontroli — 3 członków, w Komisji PRN Słupca w 4 kontrolach — 10 członków, w Komisji DRN Poznań-Grunwald w 5 kontrolach — 9 członków, w Komisji MRN Gniezno w 14 kontrolach — 30 członków, w Komisji MRN w Słupcy w jednej kontroli wzięły udział 3 osoby. Widzimy więc, że i liczby osób biorących udział w kontrolach przeprowadzanych przez komisje występowały dość znaczne różnice (od 3 do 30 osób). Jeśli byśmy przyjęli, że udział członków w kontrolach był równomierny, to w komisjach WRN w Poznaniu, PRN Słupca i MRN Gniezno każdy z członków komisji co najmniej raz w roku brałby udział w kontroli. Faktycznie jednak nie wszyscy członkowie brali udział w inspekcjach. Zespoły przeprowadzające kontrole nie były też jednokowo liczne; z reguły nie przekraczały one 3 osób. Wszędzie mieliśmy do czynienia z zespołami jednoosobowymi, dwuosobowymi i trzyosobowymi.

Duża rozpiętość co do ilości inspekcji przeprowadzanych przez poszczególne komisje jest zjawiskiem charakterystycznym nie tylko dla sześciu badanych przez nas komisji. Jak się bowiem okazuje ze sprawozdań składanych przez komisje administracji i porządku publicznego (ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego) PRN i MRN miast wyłączonych z powiatów województwa poznańskiego, w latach 1961—1962 komisje te przeprowadzały od 3 (Komisja PRN Gostyń) do 54 kontroli (PRN Kościan) w ciągu roku. Dokładniej zagadnienie to ilustruje zestawienie. Otóż w ciągu roku przeciętnie przeprowadziło kontrole w formie inspekcji w granicach 1—5 — 7 komisji, w granicach 6—10 — 11 komisji, w granicach 10—20 — 9 komisji, w granicach 21—40 — 2 komisje, w granicach 40—60 — 2 komisje. Podobnie było na innych szczeblach rad. I tak przykładowo na szczeblu WRN w Poznaniu niektóre komisje w ubiegłej kadencji przeprowadziły przeciętnie w ciągu roku następujące liczby inspekcji: Komisja Komunikacji — 19, Komisja Admini-

stracji i Porządku Publicznego — 14, Komisja Handlu — 14, Komisja Przemysłu — 8, Komisja Kultury Fizycznej i Turystyki — 4. Zjawisko przeprowadzania nierównomiernej liczby kontroli w formie inspekcji przez poszczególne komisje obserwujemy również na innych terenach, nie objętych naszym badaniem⁶.

Funkcje kontrolne komisja może sprawować także w innych formach niż bezpośrednie inspekcje, jednak nie wszystkie te formy były rejestrowane i wobec tego trudno je odtworzyć. Jedyne kontrole polegające na wysłuchiwanie sprawozdań na posiedzeniach komisji były dokładniej odnotowane w protokołach posiedzeń i dlatego ograniczymy się do przedstawienia tej formy. W ciągu 1963 r. Komisja Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu wysłuchiwała 12 sprawozdań, — Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie — 9, Komisja Administracji i Porządku Publicznego PRN w Słupcy — 9, Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego DRN Poznań-Grunwald — 14, Komisja Administracji i Porządku Publicznego MRN w Gnieźnie — 14, a Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego MRN w Słupcy wysłuchiwała jednego sprawozdania. Tak więc wszystkie badane komisje przeprowadzały kontrole polegające na wysłuchaniu sprawozdań (informacji, analiz itp.). Uderza tutaj większa równomierność niż przy przeprowadzaniu kontroli w formie inspekcji. Z wyjątkiem Komisji MRN w Słupcy, pozostałe komisje wysłuchiwały mniej więcej równą ilość sprawozdań (jednak i Komisja MRN w Słupcy w ubiegłych latach wysłuchiwała więcej sprawozdań). Liczba sprawozdań była przeważnie większa lub zbliżona do liczby posiedzeń komisji (por. tabelę 1). Wynika z tego jednocześnie, że z reguły na każdym posiedzeniu komisji wysłuchiowano co najmniej jedno sprawozdanie. Wyjątkiem była tylko Komisja MRN w Słupcy, w której na trzy posiedzenia tylko raz składano sprawozdanie. Z zestawienia powyższego wynika też, iż ta forma aktywności była podstawową formą pracy każdej badanej komisji.

6. Zobaczymy wreszcie, jak przedstawiała się aktywność badanych komisji w zakresie formułowania wniosków. Przy tym przez wnioski będziemy tu rozumieli jakiegokolwiek wystąpienie komisji na zewnątrz, nazwane w aktach urzędowych wnioskiem. Chodzi nam bowiem nie o treść działania, ale po prostu o pewną formę aktywności, dającą się ująć w liczbach.

Tabela 6

Wnioski komisji w 1963 r.

Komisja Administracji i Porządku Publicznego.	Przeciętna w 1961–1962 r.	Liczba wniosków w 1963 r.				
		Ogółem	z tego w kwartale:			
			I	II	III	IV
WRN Poznań	34	82	17	24	19	22
PRN Gniezno	12	2	1	1	—	—
PRN Słupca	32	33	9	17	5	2
DRN Poznań–Grunwald	4	8	2	—	—	6
MRN Gniezno	26	22	7	4	10	1
MRN Słupca	6	11	9	2	—	—

Okazuje się, że aktywność wyrażająca się w formułowaniu wniosków też nie jest jednakowa we wszystkich badanych komisjach, rozpiętość w zgłaszanej liczbie wniosków wynosi od 2 do 82 wniosków rocznie. Jednak ani 82 wnioski, ani też 2 wnioski nie są typowe dla badanych komisji. Okazuje się bowiem, że w ubiegłych latach Komisja Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu skła-

⁸ Por. ustalenia zawarte w opracowaniu E. Smoktunowicza, *Kontrolna działalność komisji*, Problemy Rad Narodowych 1965, nr 5, s. 122 i n.

dała rocznie znacznie mniej wniosków (w 1961 r. — 32 wnioski, w 1962 r. — 30 wniosków), tak samo Komisja Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie tylko w 1963 r. złożyła 2 wnioski, a w latach poprzednich znacznie więcej (w 1961 i w 1962 r. po 12 wniosków rocznie).

Rozmieszczenie wniosków w czasie również nie jest równomierne. Jedynie komisje WRN w Poznaniu, PRN w Słupcy i MRN w Gnieźnie wykazywały mniej więcej jednakowy stopień aktywności w ciągu całego roku; pozostałe trzy komisje składały wnioski tylko w dwu po sobie następujących kwartałach 1963 r.

Nierównomierną aktywność komisji w zakresie składania wniosków obserwujemy także w działalności innych komisji szczebla powiatowego, zajmujących się problematyką bezpieczeństwa i porządku publicznego w województwie poznańskim. Z dostępnych danych urzędowych za lata 1961—1962 wynika, że przeciętnie w ciągu roku 1—5 wniosków złożyło 6 komisji, 6—10 — 5 komisji, 11—20 — 9 komisji, 21—30 — 3 komisje, 31—40 — 3 komisje, 40 i więcej wniosków złożyło 5 komisji. Tak więc w skali całego województwa nie występują jakieś prawidłowości co do liczby składanych wniosków — i tu są „lepsze” i „gorsze” komisje. Rozpiętość w liczbach składanych wniosków wynosi od 61 (Komisja PRN Wolsztyn) do 2 wniosków rocznie (Komisja MRN Leszno). Przeważająca jednak część komisji PRN składała rocznie od 6 do 20 wniosków. Natomiast znacznie więcej wniosków składają komisje szczebla wojewódzkiego, choć i tu są dość duże różnice między poszczególnymi komisjami. Otóż w ubiegłej kadencji przeciętnie w ciągu roku Komisja Zdrowia i Spraw Socjalnych WRN w Poznaniu złożyła 86 wniosków, Komisja Budownictwa — 77, Komisja Komunikacji — 50, Komisja Administracji i Porządku Publicznego — 45, Komisja Kultury Fizycznej i Turystyki — 24 wnioski.

7. Z przeprowadzonej analizy wynika, iż nie wszystkie badane komisje przejawiały jednakową aktywność. Zazwyczaj najbardziej aktywne komisje wykazywały się lepszymi wynikami i w zakresie liczby odbytych posiedzeń, frekwencji członków na posiedzeniach liczby przeprowadzonych kontroli itd. Natomiast gorzej pracujące komisje zazwyczaj we wszystkich tych dziedzinach wykazywały mniejszą aktywność. W szczególności mniejszą aktywność widać w działalności dwu komisji: Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego MRN w Słupcy i Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie. Mniejsza aktywność Komisji MRN w Słupcy tłumaczy się tym, iż — jak wynika z wyjaśnień złożonych przez sekretarza Prezydium — w r. 1963 brak było odpowiedniej opieki ze strony Prezydium nad pracą Komisji. W Radzie tej bowiem w ciągu ostatniej kadencji dwukrotnie zmieniał się przewodniczący i sekretarz Prezydium. Co się zaś tyczy małej aktywności Komisji PRN w Gnieźnie w 1963 r., to podstawową przyczyną zmniejszenia się aktywności było to, że przewodniczący Komisji chorował około pół roku, zaś jego zastępca był delegowany na kilkumiesięczny kurs. Takie przyczyny słabej aktywności tej Komisji przytaczał pracownik Wydziału Organizacyjno-Prawnego PRN w Gnieźnie.

Oczywista, że nie wszyscy członkowie, nawet dobrze pracującej komisji, jednakowo aktywnie uczestniczyli w jej pracach. Przewodniczący komisji w rozpisanych ankietach⁷ jednomyślnie stwierdzili, że nie wszystkie osoby były aktywnymi członkami komisji. Według ich relacji na 16 członków Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu pracowało aktywnie 8 członków, na 9 członków Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego PRN w Gnieźnie — 5, na 7 członków Komisji Administracji i Porządku Publicznego PRN w Słupcy — 4, na 11 członków Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego DRN Poz-

⁷ Wzór ankiety został przygotowany przez INP PAN.

nań-Grunwald — 6, na 10 członków Komisji Administracji i Porządku Publicznego MRN w Gnieźnie — 6, a na 5 członków Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego MRN w Słupcy aktywnie pracowało 4 członków. Widzimy więc, że średnio tylko około 60% członków poszczególnych komisji było aktywnych (jedyne w Komisji MRN Słupca według relacji przewodniczącego większy był procent aktywnych członków). Reszta osób to przeważnie członkowie bierni.

W rozpisanej ankiecie znajdowały się cztery określenia charakteryzujące pracę komisji. Jedno z nich mieli wybrać przewodniczący komisji jako najbardziej trafnie określające pracę i aktywność członków ich komisji. Otóż na sześciu przewodniczących, pięciu z nich wybrało następujące określenie: „Większość członków Komisji orientuje się na ogół w swoich obowiązkach i stara się je — w granicach możliwości — wykonywać, nieznaczna mniejszość to bierni uczestnicy zebrań”. Tylko jeden przewodniczący (przewodniczący Komisji WRN w Poznaniu) wybrał jako najbardziej trafne następujące określenie: „Zgrany zespół działaczy społecznych, świadomych zadań i celów polityki terenowej w powierzonym im zakresie”. Żaden natomiast przewodniczący nie wybrał określenia⁸ wskazującego na złą pracę komisji, choć w niektórych badanych komisjach były ku temu podstawy (a przynajmniej w r. 1963).

W rozpisanej ankiecie znajdowało się też pytanie, jakie grupy pracownicze wykazują największą aktywność w pracach komisji. Wszyscy przewodniczący wskazywali tu na pracowników administracji, a nadto dwóch przewodniczących wskazało na kierowników przedsiębiorstw i instytucji, dwóch przewodniczących na pracowników MO i WP, jeden przewodniczący na robotników i jeden przewodniczący na pracowników aparatu partyjnego i organizacji społecznych. Ani jeden przewodniczący nie wskazał na chłopów, mimo że byli oni reprezentowani bodaj we wszystkich badanych komisjach.

Co się tyczy przyczyn bierności niektórych członków, przewodniczący poszczególnych komisji tłumaczyli je rozmaicie, np. przewodniczący Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu tłumaczy to zjawisko dwoma przyczynami: przemęczeniem pracą zawodową i zamieszkaniem pewnej części członków komisji poza Poznaniem. Podobne przyczyny podawali przewodniczący badanych komisji PRN i MRN w Słupcy i PRN w Gnieźnie. Przewodniczący Komisji DRN Poznań-Grunwald wskazuje na brak zainteresowania pracą społeczną i nieumiejętność spostrzegania ważnych problemów w pracy komisji. Przewodniczący Komisji MRN w Gnieźnie dodaje tu jeszcze trudne warunki rodzinne niektórych członków. Widzimy więc — o ile przyjąć te wypowiedzi jako trafne — iż przyczyny braku aktywności członków komisji są złożone i niejednakowe we wszystkich komisjach.

Warto jeszcze podkreślić, iż na mniejszą aktywność niektórych członków komisji mogło mieć wpływ ich zaangażowanie w różnych pracach społecznych. Prawie we wszystkich badanych przez nas przypadkach członkowie komisji byli zaabsorbowani, poza pracą zawodową, różnymi pracami społecznymi. Niejednokrotnie jedna osoba piastowała szereg funkcji społecznych poza pracą w komisji. Tak np. jeden z członków Komisji Ochrony Porządku i Bezpieczeństwa Publicznego DRN Poznań-Grunwald był zastępcą przewodniczącego Dzielnicowego Komitetu FJN, członkiem Miejskiego Komitetu Pomocy Społecznej, członkiem komisji rozjemczej w swym zakładzie pracy oraz członkiem zarządu ZBoWiDu. Oczywiście, jest to przypadek jaskrawy i nietypowy. Tym niemniej w badanych komisjach działali różni działacze społeczni. Przykładowo można tu podać, iż w Komisji Administracji i Po-

⁸ Chodzi tu o następujące dwa określenia: „Zbiór przypadkowych osób, prawie nigdy nie mających nic ciekawego do powiedzenia”; „Właściwie tylko nieznaczna część członków Komisji posiada jaką taką orientację co do podejmowanych przez Komisje zadań — większość, to bierni uczestnicy” (pkt 12 ankiety).

rządu Publicznego WRN w Poznaniu uczestniczyli: członek egzekutywy KW PZPR, członek Zarządu Wojewódzkiego LOK, członkowie Zarządu Wojewódzkiego ZPP, prezes Ochotniczej Straży Pożarnej, zastępca przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego OSP, prezes Klubu Sportowego „Olimpia”, zastępca przewodniczącego Zarządu Wojewódzkiego SFOS, członkowie ZMS i Ligi Kobiet. W świetle powyższych przykładów jasne staje się to, iż wielu członków z uwagi na ważne funkcje społeczne piastowane w różnych organizacjach społecznych nie jest w stanie aktywnie uczestniczyć w pracach komisji rady narodowej.

8. Przedstawiony obraz aktywności badanych komisji nie jest jednak pełny, bowiem nie obejmował wszystkich form aktywności komisji. Celowo pominięliśmy niektóre formy aktywności bądź to z uwagi na niedostateczną dokumentację, bądź dlatego, że były to formy aktywności charakterystyczne dla jednej tylko z badanych komisji i zatem były nieporównywalne. Z uwagi na dokumentację celowo pominięliśmy np. badanie aktywności wyrażające się w dyskusji na posiedzeniach komisji, gdyż protokoły obrad komisji — zwłaszcza niższych szczebli — nie zawsze były dokładne, a przeto i wyniki uzyskane na podstawie takiej dokumentacji nie odzwierciedlałyby wiernie rzeczywistości. Pominięto również formy, wprawdzie dokładnie zarejestrowane, ale charakterystyczne tylko dla jednej komisji. Tak na przykład w odniesieniu do Komisji Administracji i Porządku Publicznego WRN w Poznaniu odnotować można było nie tylko 14 posiedzeń w ciągu roku, ale również 3 posiedzenia prezydium Komisji. Natomiast formą pracy właściwą tylko dla Komisji Administracji i Porządku Publicznego MRN w Gnieźnie były spotkania członków komisji ze społeczeństwem w większych zakładach pracy i w szkołach zawodowych dla pracujących. Takich spotkań w r. 1963 odbyło się 5.

Zdając sobie sprawę z niedokładności i braków tego typu badań, trzeba również pamiętać o ich dodatnich stronach. Mimo wszystko dają one przybliżony obraz rzeczywistego funkcjonowania instytucji prawnych. Realizuje się więc przez nie pewne cele poznawcze. Poza tym mają również znaczenie praktyczne. Na podstawie przeprowadzonych badań można formułować postulaty zmierzające do usprawnienia pracy czy normowania sposobu działania badanych komisji. Przykładowo wskażemy tu na dwa zjawiska ujawnione w toku przeprowadzonego badania. Otóż przeprowadzane badania wykazały niecelowość postanowień regulaminów niektórych komisji, przewidujących większe quorum niż 50% wszystkich członków komisji. W praktyce bowiem dość często posiedzenia nie odbywały się z braku quorum lub odbywano je przy braku quorum. Tak samo niesłuszne okazały się postanowienia regulaminów przewidujące, że posiedzenia komisji powinny się odbywać co miesiąc, gdyż tylko w wyjątkowo sprzyjających warunkach komisja może realizować ten przepis.

Przeprowadzone badania objęły bardzo wąski odcinek rzeczywistości i wobec tego nie mogą stanowić podstawy do jakichś szerszych uogólnień. Tym niemniej prowadzenie takich badań na szerszą skalę pozwoliłoby na uogólnienia nawet w skali ogólnokrajowej.

Zbigniew Leński

KONTAKTY NAUKOWE WYDZIAŁU PRAWA UAM Z ZAGRANICĄ W ROKU AKADEMICKIM 1965/66

Kontakty naukowe Wydziału z zagranicą były nader żywe i zróżnicowane. Wydział nadal utrzymywał bezpośrednie kontakty z wydziałami prawa w Belgradzie, Liège, Grenoble. Nawiązane zostały kontakty bezpośrednio z Wydziałem Prawa

Uniwersytetu w Halle. Tak samo był podtrzymywany bezpośredni kontakt z Instytutem Prawniczym w Charkowie. Kilku pracowników Wydziału ogłosiło swoje prace w czasopismach zagranicznych. Wydział przyjmował gości zagranicznych, jak również jego pracownicy wyjeżdżali w celach naukowych za granicę. Dokonywała się także wymiana publikacji naukowych i informacji naukowej między pracownikami Wydziału a licznymi instytucjami i uczonymi zagranicznymi. Rozwijała się także zagraniczna wymiana studentów, organizowana przez ZSP i inne organizacje młodzieżowe. Miała ona jednak w zasadzie tylko charakter turystyczny.

Pobyty uczonych zagranicznych

W okresie od 22 IX do 6 X 1965 r. przebywał w Polsce jako gość UAM profesor ekonomii politycznej Uniwersytetu Belgradzkiego, dr Milan Korać. Pobyt ten odbywał się w ramach bezdeewizowej wymiany między Uniwersytetem Belgradzkim i UAM. Organizatorem pobytu była Katedra Ekonomii Politycznej. Prof. dr M. Korać wygłosił wykład dla pracowników Wydziału na temat ceny dochodowej, natomiast dla studentów ZSA wygłosił wykład w Koszalinie o zasadach funkcjonowania gospodarki jugosłowiańskiej. Nawiązał on także kontakt naukowy z WSE w Poznaniu. Przebywał w województwie zielonogórskim, gdzie zapoznawał się z organizacją i działalnością kółek rolniczych. Odwiedził także Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Warszawskiego, SGPiS oraz Uniwersytet Wrocławski.

W okresie od 4 III do 5 IV 1986 r. przebywał w Polsce pracownik naukowy Katedry Prawa Wyznaniowego Uniwersytetu w Perugii dr Giovanni Barberini!. Chociaż przyjazd jego miał charakter wizyty prywatnej, pozostawał w kontakcie naukowym z Wydziałem Prawa UAM. Odwiedził także Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Jagielloński. Zbierał materiały do pracy naukowej o sytuacji prawnej kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Spotkał się także z niektórymi działaczami chrześcijańskich stowarzyszeń społecznych. Badania o podobnym charakterze uprzednio przeprowadzał w Jugosławii i na Węgrzech, a także we Francji.

W dniach od 14 do 28 V 1966 r. przebywał w Polsce jako gość UAM prof. dr Wasilij Filippowicz Masłow, rektor Charkowskiego Instytutu Prawniczego, specjalista z zakresu prawa cywilnego. Prof. dr W. F. Masłow odbył szereg spotkań naukowych z pracownikami Wydziału Prawa. Zwiedził także bibliotekę UAM oraz Wydawnictwo Naukowe UAM. Zapoznał się na miejscu z działalnością punktów konsultacyjnych Wydziału w Szczecinie i Kaliszu. Wygłosił dwa odczyty naukowe: dla pracowników Wydziału Prawa i członków Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych o własności osobistej w ZSRR. Wykład o tej samej tematyce wygłosił również w Sądzie Wojewódzkim w Poznaniu. Tekst wykładu został opublikowany w niniejszym zeszycie „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” (s. 19—33). Rektor W. F. Masłow został przyjęty przez rektora UAM prof. dra Czesława Łuczaka oraz przez przewodniczącego WRN w Poznaniu Franciszka Szczerbala. Zwiedził także wydziały prawa we Wrocławiu i w Toruniu oraz trzy zakłady przemysłowe w Poznaniu i w Kaliszu, gdzie zapoznawał się z systemem zarządzania przedsiębiorstwami państwowymi i funkcjonowaniem samorządu robotniczego. Organizatorem pobytu prof. dra W. F. Masłowa była Katedra Teorii Państwa i Prawa.

W okresie od 21 do 30 V 1966 r. przebywał w Polsce jako gość UAM prof. dr Aleksander Charitonowicz Machnienko, kierownik Katedry Prawa Państwowego we Wszechzwiązkowym Zaocznym Instytucie Prawniczym w Moskwie, Prof. dr A. Machnienko wygłosił odczyt dla pracowników Wydziału Prawa i członków Poznańskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych na temat stosowania metody prawnoporównawczej w ZSRR w badaniach nad prawem państwowym państw socjalistycznych. Drugi odczyt, przeznaczony dla aktywu partyjnego

województwa poznańskiego, wygłosił w KW PZPR w Poznaniu na temat nowego systemu zarządzania gospodarką narodową w ZSRR. Tekst drugiego odczytu został ogłoszony w niniejszym zeszycie „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego” (s. 69—89). Prof. dr A. Machnienko złożył także wizytę w Prezydium WRN w Poznaniu oraz w Prezydium Rady Narodowej m. Poznania, gdzie zapoznał się z działalnością komisji stałych rad oraz systemem opieki nad pomnikami walki i męczeństwa. W Gdańsku gość zapoznał się z funkcjonowaniem punktu konsultacyjnego Wydziału Prawa UAM. Odwiedził także Warszawę, gdzie odbył spotkania z pracownikami Wydziału Prawa oraz Instytutu Nauk Prawnych PAN. Organizatorem pobytu była Katedra Teorii Państwa i Prawa.

Nadto składali wizytę na Wydziale uczeni z różnych krajów, którzy przejazdem bawili w Poznaniu.

Wyjazdy zagraniczne pracowników Wydziału

Pracownicy Wydziału wyjeżdżali za granicę w celach naukowych bądź kierowani tam za pośrednictwem Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, bądź z ramienia innych instytucji, bądź wreszcie prywatnie.

Wyjazdy organizowane za pośrednictwem Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. W okresie od 27 I do 12 II 1966 r. jako gość Wydziału Prawa i Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu w Grenoble przebywał we Francji prof. dr M. Sczaniecki. Wygłosił tam dwa wykłady dla studentów: *L'évolution de l'état féodal dans les recherches des historiens du droit-marxistes; Les influences francaises sur les institutions politiques en Pologne aux XIXe et XXe siècles*. Wykłady te cieszyły się wielką frekwencją i wywołały ożywioną dyskusję. Prof. dr M. Sczaniecki odbył także studia w bibliotekach naukowych nad historią prawa francuskiego w Grenoble i w Paryżu. Pobyt wykorzystał również dla potrzeb „Czasopisma Prawno-Historycznego”, którego jest redaktorem naczelnym. Udzielił pomocy pracownikom Wydziału Prawa i Nauk Ekonomicznych w redagowaniu zbioru artykułów, napisanych przez profesorów Wydziału Prawa UAM, który został wydany w Grenoble pt. *Etudes sur le droit polonais actuel*. Pobyt prof. dra M. Sczanieckiego był bardzo owocny dla rozwoju dalszej współpracy między Wydziałami Prawa w Grenoble i w Poznaniu.

W dniach od 30 III do 6 IV 1966 r. przebywał we Francji doc. dr Adam Łopatka. Uczestniczył w Międzynarodowym kolokwium na temat form państwa socjalistycznego. W dwóch wystąpieniach przedstawił stanowisko nauki polskiej w sprawie pojmowania form państwa socjalistycznego oraz proces przemian demokratycznych, jakie dokonują się w Polsce od 1956 r. Organizatorem Kolokwium było Centre des Recherches sur L'URSS et les Pays de l'Est, działające przy Wydziale Prawa i Nauk Ekonomicznych i Społecznych Uniwersytetu w Strasburgu. Sprawozdanie z tego Kolokwium zostało opublikowane w zeszycie 2 z 1966 r. niniejszego kwartalnika. W okresie od 4 do 14 VIII 1966 r. doc. dr A. Łopatka przebywał w Szwecji na VII Międzynarodowym Kongresie Prawa Porównawczego w Uppsali. Uzupełniając swój referat krajowy na temat sytuacji prawnej związków zawodowych w Polsce, w obszernym wystąpieniu przedstawił mechanizm współdziałania naczelných organów ruchu związkowego z Radą Ministrów, KERM-em, Komitetem Pracy i Plac oraz wpływ związków zawodowych na terenie Sejmu. Sprawozdanie z tego Kongresu ogłoszone jest w niniejszym zeszycie.

W dniach od 11 do 19 V 1966 r. przebywał w Belgii jako gość Wydziału Prawa Uniwersytetu w Liège prof. dr Edmund Wengerek. Wygłosił tam dwa referaty naukowe: *Le droit judiciaire selon le nouveau Code de procedure civile polonais* oraz *La jurisdiction nationale selon le nouveau Code de procedure civile polonais*.

Organizatorem jego pobytu była tamtejsza katedra procesu cywilnego, kierowana przez prof. dra A. Fettweisa. Prof. dr E. Wengerek uczestniczył także w posiedzeniu belgijskiej Komisji Kodyfikacyjnej.

W okresie od 1 do 28 VI 1966 r. przebywał w Jugosławii jako gość Uniwersytetu Belgradzkiego prof. dr Jan Wąsicki. W czasie pobytu zebrał materiały do wykładu o historii państwa i prawa jugosłowiańskiego w latach 1919—1945, zapoznał się z bibliografią do dziejów mniejszości niemieckiej w Słowenii oraz z materiałami źródłowymi do dziejów powszechnej historii państwa i prawa w archiwum w Zagrzebiu oraz nawiązał osobiste kontakty z jugosłowiańskimi historykami państwa i prawa. Zorganizował wymianę literatury naukowej między różnymi ośrodkami historycznymi w Jugosławii i Katedrą Powszechnej Historii Państwa i Prawa UAM, a także zapoznał się z systemem wykładów historii państwa i prawa na wydziałach prawa w Jugosławii. Odwiedził wydziały prawa w Belgradzie, Zagrzebiu, Sarajewie i Splicie.

W okresie od 20 X 1965 r. do 17 II 1966 r. przebywał we Francji jako stypendysta École Pratique des Hautes Études adiunkt dr Dionizy Wojtkowiak. W czasie pobytu zebrał materiały do rozprawy habilitacyjnej pt. *Tendencje konstytucyjne państw afrykańskich bylej Francuskiej Afryki Zachodniej*. Pracował przede wszystkim w Bibliotece Narodowej w Paryżu, w Bibliotece Wydziału Prawa Uniwersytetu Paryskiego, w Bibliotece Francji Zamorskiej, w Instytucie Nauk Politycznych, w Centrum Studiów Stosunków Międzynarodowych i w Centrum Studiów Socjologicznych. Nawiązał też kontakty naukowe z francuskimi specjalistami w zakresie tematu własnej pracy oraz nabył kilka interesujących go książek.

W okresie od 11 III do 20 VI 1966 r. jako stypendysta rządu włoskiego przebywał we Włoszech adiunkt dr Witold Dąbrowski. Pobyt wykorzystał dla zapoznania się z ustawodawstwem i literaturą włoską na temat prawa administracyjnego, a szczególnie na temat postępowania administracyjnego. Zebrał też uzupełniające materiały do swojej pracy habilitacyjnej na temat orzecznictwa karno-administracyjnego. Dr W. Dąbrowski był przyjmowany na wydziałach prawa w Rzymie, Neapolu i Mediolanie.

W okresie do 6 XI 1965 r. do 18 I 1966 r. przebywała w Belgii jako stypendystka College d'Europe w Bruges st. asystentka mgr Barbara Rajnowska. Celem wyjazdu (było odbycie rocznych studiów europejskich, organizowanych przez College. Przedterminowy powrót był spowodowany tym, że mgr B. Rajnowska nie mogła sprostać wymaganiom stawianym przez College.

W dniach od 3 do 23 IX 1965 r. odbyła się w Belgradzie VII Sesja organizowana przez Międzynarodowe Centrum Uniwersyteckie Nauk Społecznych na temat „Socjalizm w teorii i praktyce jugosłowiańskiej”. Jako stypendyści Uniwersytetu Belgradzkiego uczestniczyli w tej Sesji następujący pracownicy Wydziału: adiunkt dr Aleksander Okuniewski, st. asystentka mgr Anna Michalska, st. asystentka mgr Barbara Rajnowska. Na Sesji wygłoszono 25 referatów z zakresu prawa, ekonomii, socjologii i filozofii. Po referatach odbywała się dyskusja, w której uczestnicy z Wydziału Prawa UAM aktywnie brali udział.

W okresie od 22 VII do 12 VIII 1966 r. przebywał w Holandii jako stypendysta Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze st. asystent mgr Jan Sandorski. Celem pobytu był udział w sesji na temat prawa międzynarodowego publicznego, organizowany przez Akademię. Mgr J. Sandorski pomyślnie ukończył sesję. Pracował także w Bibliotece Pałacu Pokoju, gromadząc materiały do swej pracy doktorkiej na temat RWPG.

Wyjazdy pracowników Wydziału z ramienia innych instytucji. Z ramienia Prezydium PAN w dniach od 13 do 16 XII 1965 r. przebywał w Pradze na Konferencji Międzynarodowej, organizowanej przez PUGWASH prof. dr Alfons Klafkowski. Celem konferencji było uzgodnienie decyzji co do pro-

gramu konferencji XVI PUGWASH, która odbyła się w Sopocie we wrześniu 1966 r. Prof. dr A. Klafkowski również z ramienia Prezydium PAN w dniach od 1 do 6 III 1956 r. przebywał w Kopenhadze oraz Helsinborg (w Szwecji) na Międzynarodowej Konferencji PUGWASH, poświęconej sprawom bezpieczeństwa w Europie. Przedstawił tam referat pt. *Traktat pokoju z Niemcami w kontekście bezpieczeństwa europejskiego*. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele 11 grup narodowych PUGWASH.

W dniach od 19 do 23 IV 1966 r. z ramienia Instytutu Zachodniego w Poznaniu przebywał w Moskwie prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk. Brał udział tam w Sympozjum zorganizowanym przez Instytut Słowianoznawstwa Akademii Nauk ZSRR na temat niemieckiego Drang nach Osten. Wygłosił tam referat pt. *Średniowieczna kolonizacja niemiecka w Polsce i rozwój miast na terenie Słowiańszczyzny*. Również z ramienia Instytutu Zachodniego jako gość österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut w Wiedniu prof. dr Z. Kaczmarczyk przebywał w Austrii w dniach od 3 do 12 V 1966 r. Odwiedził tam kilka placówek naukowych zajmujących się Europą wschodnią, zebrał literaturę na temat początków miast i prawa miejskiego w Austrii oraz zwiedził wykopaliska rzymskiego miasta Carnuntum koło Wiednia. Odwiedził także uniwersytety w Salzburgu i Innsbrucku.

Również w dniach 3—12 V 1966 r. z ramienia Instytutu Zachodniego przebywał w Austrii adiunkt dr Jerzy Wiślocki. Był gościem tego samego Instytutu, co prof. dr Z. Kaczmarczyk. Zapoznawał się tam z najnowszą literaturą i dokumentacją na temat sytuacji wyznań religijnych w Austrii. Nawiązał w zakresie tej tematyki kontakty naukowe i nabył podstawową literaturę.

W marcu 1966 r. prof. dr Witalis Ludwiczak, prorektor UAM, uczestniczył jako reprezentant UAM w uroczystościach dwudziestolecia działalności w NRD Uniwersytetu im. M. Lutra w Halle. Zapoznał się tam z działalnością i organizacją Wydziału Prawa. Był gościem Zarządu Sportgemeinschaft-Halle.

Wyjazdy prywatne z celami naukowymi. W okresie od 23 IX do 25 X 1965 r. przebywał we Włoszech prof. dr Jan Zdzitowiecki. Prowadził tam badania nad powiązaniem finansowymi między państwami europejskimi. Pracował w różnych bibliotekach naukowych Rzymu. Zebrał bogaty materiał do przygotowywanego podręcznika prawa finansowego. Nawiązał trwałe kontakty naukowe ze specjalistami z dziedziny finansów, pracującymi na Uniwersytecie Rzymskim.

W dniach od 3 do 10 XI 1965 r. przebywał w Belgii na zaproszenie rektora Uniwersytetu w Gandawie prof. dr Alfons Klafkowski. Wygłosił tam trzy wykłady: *L'accord de Potsdam et les traités de paix*; *Les fondements juridiques de la sécurité de Pologne et les projets polonais atteignant du désarmement et de la dénucléarisation*; *La frontière polono-allemande et les deux États allemands*. Ten ostatni odczyt odbył się w klubie intelektualistów pod nazwą „Gauche Européenne”. Nadto w ambasadzie PRL w Brukseli wygłosił odczyt pt. *Problemy prawne bezpieczeństwa Polski a remilitaryzacja NRF*. Prof. dr A. Klafkowski odwiedził także uniwersytety w Brukseli i w Louvain oraz College d'Europe w Bruges.

W okresie od 18 do 20 X 1965 r. przebywał w Pradze doc. dr Adam Łopatka. Nawiązał w czasie tego pobytu kontakt z Wydziałem Prawa Uniwersytetu Karola gdzie był podejmowany przez dziekana prof. dra O. Prusa. Zapoznał się szczegółowo ze składem osobowym i działalnością Katedry Ogólnej Teorii Państwa i Prawa, gdzie był podejmowany przez kierownika Katedry prof. dra J. Boguszaka. Odwiedził także Redakcję miesięcznika „Pravnik”. Zorganizował wymianę publikacji między specjalistami praskimi i Katedrą Teorii Państwa i Prawa UAM. W dniach od 26 do 30 IV 1966 r. doc. dr A. Łopatka na zaproszenie dziekanów wydziałów Prawa w Lipsku i Halle uczestniczył w ogólnoniemieckiej konferencji na temat walki klasy robotniczej i jej partii o rozwój osobowości socjalistycznej

i ugruntowanie podstawowych praw i obowiązków obywateli. Konferencja odbywała się w Lipsku. Odwiedził także Wydział Prawa w Halle, gdzie był podejmowany przez tamtejszego dziekana prof. dra W. Büchner-Uhder. Doc. dr A. Łopatka występował w dyskusji, przedstawiając rozwój podstawowych praw i obowiązków obywatelskich w Polsce Ludowej oraz przebieg walki o realizację wolności sumienia i wyznania w Polsce. Sprawozdanie z przebiegu tej konferencji zostało ogłoszone w „Przeglądzie Zachodnim” nr 4 z 1966 r.

W okresie od 3 do 8 II 1966 r. przebywał w Belgii na zaproszenie Centre des Recherches de Logique w Brukseli prof. dr Zygmunt Ziemiński. Organizatorem jego pobytu był dyrektor Centre prof. dr Ch. Perelman. Prof. dr Z. Ziemiński wygłosił w Belgii dwa wykłady: *Les lacunes dans le système juridique polonaise contemporain*; *L'adoption dans le droit polonais de famille*. Pierwszy odczyt był przeznaczony dla członków Centre. Drugi odbył się na Wydziale Prawa Wollnego Uniwersytetu w Brukseli. Nadto prof. dr Z. Ziemiński rozszerzył swoje kontakty z uczonymi belgijskimi, a zwłaszcza z redakcją kwartalnika „Logique et Analyse”, który opublikował już kilka jego prac.

Od marca do połowy maja 1966 r. przebywał w kilku krajach Europy zachodniej doc. dr Krzysztof Skubiszewski. W Brukseli odwiedził uniwersytet oraz zespół radców prawnych Wspólnego Rynku. W Strasburgu na Międzynarodowym Wydziale Prawa Porównawczego wygłaszał wykłady i prowadził seminaria o organizacjach regionalnych Europy wschodniej. Wykłady zostały wydane w postaci skryptu. W Genewie w Instytucie Uniwersyteckim Wyższych Studiów Międzynarodowych miał trzy wykłady i seminarium o stanowieniu prawa przez organizacje międzynarodowe. Tam także uczestniczył w końcowej sesji zespołu autorskiego, przygotowującego podręcznik prawa międzynarodowego Fundacji Carnegiego. Redaktorem naczelnym podręcznika jest Duńczyk prof. dr M. Sorensen.

W czasie od 1 V do 30 VI 1966 r. jako gość Instytucji włoskiej Esperienze Intemazionali Centro per gli studi e le relazioni Internazionali przebywał we Włoszech i Francji adiunkt dr Leon Tyszkiewicz. Pobyt ten wykorzystał dla zgromadzenia materiałów do pracy habilitacyjnej na temat doktryny tzw. nowej ochrony społecznej w nowoczesnym prawie karnym. Pracował w Bibliotece Uniwersytetu Rzymskiego oraz w Bibliotece Instytutu Prawa Porównawczego Uniwersytetu Paryskiego. Nawiązał liczne kontakty naukowe z wybitnymi specjalistami francuskimi i włoskimi. Przywiózł do kraju dużą ilość mikrofilmów i interesujących go książek prawnych.

Wszyscy pracownicy Wydziału przebywający za granicą byli podejmowani przez swoich gospodarzy bardzo życzliwie i często serdecznie.

Adam Łopatka

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA ANDRZEJA KOMARA

W dniu 3. VI. 1966 r. zakończył się na Wydziale Prawa UAM w Poznaniu przewód habilitacyjny dra Andrzeja Komara, adiunkta w Katedrze Prawa Finansowego UAM.

Dr A. Komar urodził się w dniu 28 X 1933 r. w Warszawie. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w r. 1952 w Poznaniu, rozpoczął studia na Wydziale Prawa w Poznaniu, uzyskując tytuł magistra prawa. Od 1956 r. pełnił kolejno obowiązki asystenta, starszego asystenta i adiunkta. W 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Budżet m. Poznania w budżecie PRL*, która została ogłoszona drukiem w 1962 r.

W toku dotychczasowej działalności naukowej dr Andrzej Komar opublikował

w czasopiśmie naukowych kilka artykułów oraz szereg recenzji. Dr A. Komar jest także współautorem dwóch skryptów i *Wybranych źródeł do prawa finansowego*. Szczególne zainteresowania dra A. Komara wiążą się z problematyką budżetową i temu też zagadnieniu poświęcił habilitant większość swych dotąd opublikowanych prac.

Przewód habilitacyjny wszczęto uchwałą Rady Wydziału Prawa UAM w r. 1964. Rozprawę habilitacyjną pt. *Struktura budżetu PRL* wydrukowało PWE w r. 1966. Rada Wydziału powołała na recenzentów pracy prof, dra Jana Zdzitowieckiego (UAM), prof, dra Stefana Rozmaryna (UW) i prof, dra Zbigniewa Jaśkiewicza (UMK).

Powołana przez Radę Wydziału komisja do przeprowadzenia niektórych czynności związanych z przewodem habilitacyjnym, na posiedzeniu w dniu 10 V 1966 r. po zapoznaniu się z ocenami recenzentów oraz po omówieniu dorobku naukowego dra A. Komara postanowiła dopuścić go do kolokwium habilitacyjnego. Kolokwium habilitacyjne odbyło się na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa w dniu 3 VI 1966 r. z udziałem recenzentów oraz zaproszonych gości. Posiedzeniu Rady przewodniczył dziekan Wydziału Prawa doc. dr A. Łopatka.

Prof. dr J. Zdzitowiecki zwrócił się do habilitanta o wyjaśnienie problemu równowagi budżetowej w związku z budżetami cyklicznymi w państwach kapitalistycznych. Dr A. Komar w odpowiedzi podkreślił, że problem ten należy rozpatrywać na tle cyklicznego przebiegu procesów w gospodarce kapitalistycznej. Postulat budżetu cyklicznego — wysuwany w literaturze i praktyce finansowej państw kapitalistycznych — ma bowiem zaradzić ujemnym skutkom finansowym cyklicznego przebiegu procesów gospodarczych w postaci deficytów i inflacji. Budżet cykliczny ma służyć kompensacji między „tłustymi i chudymi” latami cyklu koniunkturalnego. Tę kompensację zapewnia się przez stosowanie różnej polityki budżetowej w poszczególnych fazach cyklu koniunkturalnego.

Na pytanie prof, dra J. Zdzitowieckiego dotyczące wzajemnego stosunku budżetu i planu gospodarczego habilitant odpowiedział, że pierwotne są zadania rzeczowe, a pochodne zadania finansowe. Nie oznacza to jednak, by budżet był biernym odbiciem zadań planu gospodarczego. Powszechnie bowiem przyznaje się, że budżet odgrywa aktywną rolę w finansowaniu planu gospodarczego. Ponadto stosunek planu gospodarczego do budżetu kształtują takie czynniki, jak: system zarządzania gospodarką, metody sporządzania planów gospodarczych i system finansowy, a w szczególności zakres redystrybucji budżetowej.

Na postawione przez prof, dra S. Rozmaryna zagadnienie różnicy w istocie prawnej budżetu jednostkowego i zbiorczego, np. na szczeblu województwa, dr A. Komar odpowiedział, że obowiązująca moc prawna budżetów zbiorczych i jednostkowych jest jednakowa. Ze względu jednak na to, że budżety jednostkowe są częścią składową budżetów zbiorczych — różnią się one między sobą stopniem szczegółowości. Uchwalanie budżetów przez powiatowe i gromadzkie rady narodowe przed uchwaleniem budżetu państwa spowodowane jest stosunkowo wąskim zakresem budżetów powiatowych i gromadzkich oraz stałą wielkością ich dochodów i wydatków. Budżety te są jednak korygowane po uchwaleniu budżetów rad stopnia wyższego. Budżety zaś stopnia wojewódzkiego są uchwalane dopiero po uchwaleniu budżetu państwa.

Na pytanie doc. dra J. Zajdy co do charakteru wpłat z zysku od przedsiębiorstw w modelu gospodarki zdecentralizowanej, dr A. Komar odpowiedział, że wpłaty z zysku od przedsiębiorstw rozliczających się z budżetem centralnym nie mają cechy ogólności charakterystycznej dla świadczeń podatkowych, natomiast wpłaty z zysku od przedsiębiorstw rozliczających się z budżetami terenowymi posiadają tę cechę podatków. Jednakże ze względu na zachodzący między wszystkimi przed-

siębiorstwami dokonującymi wpłat a organami władzy i administracji stosunek podporządkowania, należałoby wpłaty z zysku uznać za świadczenia podatkowe.

Po zakończeniu kolokwium, które oceniono pozytywnie, Rada Wydziału w tajnym głosowaniu jednomyślnie postanowiła uznać je za przyjęte. W ponownym tajnym głosowaniu Rada Wydziału jednomyślnie postanowiła nadać doktorowi Andrzejowi Komarowi stopień docenta z zakresu prawa finansowego.

Eryk Wojciechowski

PRZEWÓD HABILITACYJNY DR TERESY RABSKIEJ

W dniu 24 VI 1966 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa UAM w Poznaniu, poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego dr Teresy Rabskiej.

Dr T. Rabska urodziła się dnia 20 X 1926 r. w Środzie Wlkp. Studia prawnicze ukończyła w r. 1950 w Poznaniu. Stopień doktora nauk prawnych uzyskała na Wydziale Prawa UAM w dniu 28 IV 1961 r. na podstawie rozprawy pt. *Samorząd robotniczy w PRL*. Od 1950 r. jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym, zatrudnionym w Katedrze Prawa Administracyjnego UAM, ostatnio na stanowisku adiunkta.

Dorobek naukowy dr T. Rabskiej obejmuje kilkanaście cenionych publikacji z zakresu prawa administracyjnego. Z ważniejszych prac opublikowanych wymienić należy: monografię pt. *Samorząd robotniczy w PRL* (1962), która uzyskała nagrodę w konkursie na najlepsze prace doktorskie zorganizowanym przez redakcję „Państwa i Prawa” oraz nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego, rozprawę pt. *Organy zjednoczenia w świetle prawa administracyjnego* („Studia Prawnicze” 1965, z. 8), skrypt pt. *Prawne formy społecznego współzarządzania przedsiębiorstwem państwowym* (ZPP 1962/63, z. IV), artykuł pt. *Zagadnienia rad robotniczych i zarządzania robotniczego w Jugosławii* (Ruch Prawniczy i Ekonomiczny 1958, z. 1).

Przewód habilitacyjny dr T. Rabskiej został wszczęty uchwałą Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 21 XII 1965 r., na podstawie rozprawy pt. *Przedsiębiorstwo państwowe jako podmiot administracji gospodarczej* (1966).

Dnia 23 VI 1966 r. odbyło się posiedzenie komisji sprawdzającej recenzje i decydującej o dopuszczeniu do kolokwium habilitacyjnego w następującym składzie: prodziekan prof, dr Z. Radwański i prof, dr J. Górski, prof, dr J. Zdzitowiecki i prof, dr M. Zimmermann. Na posiedzeniu tym odczytano recenzje prof, dra T. Bigo (UWr.), prof, dr Z. Rybickiego (UW) i prof, dr M. Zimmermanna (UAM). Recenzje stwierdzały, że rozprawa dotyczy kluczowego zagadnienia prawa administracyjno-gospodarczego i jest pierwszą tego rodzaju pracą w literaturze. Jest zarazem śmiałą próbą rewizji niektórych podstawowych pojęć prawa administracyjnego, twórczo rozwija naukę o planowaniu gospodarczym. Buduje system prawa o przedsiębiorstwie państwowym, ogarniający całość problematyki, ściśle powiązany z zagadnieniami ekonomicznymi gospodarki narodowej. Podkreślono rygorystyczną metodę oraz konstrukcję pracy. Oceniono też wysoko dawniejszy dorobek naukowy habilitantki. Na tej podstawie komisja podjęła jednomyślnie decyzję o dopuszczeniu dr T. Rabskiej do kolokwium habilitacyjnego.

Posiedzeniu Rady Wydziałowej w dniu 24 VI 1966 r. przewodniczył dziekan doc. dr A. Łopatka.

W czasie kolokwium prof, dr T. Bigo zapytał habilitantkę, jak przedstawia się problem podmiotowości w prawie administracyjnym. Dr T. Rabska wyjaśniła, że podmiotowość w prawie administracyjnym można ująć w dwojaki sposób: a) jako podmiotowość jednostek administrujących i b) jako podmiotowość jednostek administrowanych. Gdy chodzi o pierwsze znaczenie, to zajmowano się nim w literaturze, zwłaszcza okresu międzywojennego, która wiązała podmiotowość z nauką

o samorządzie i zakładach publicznoprawnych — zagadnienie „podmiotowości (osobowości) publicznoprawnej”. Łącono ją zatem z władztwem administracyjnym. Takie łączenie jest uzasadnione w systemie, w którym administracja polega przede wszystkim na wykonywaniu władztwa. W naszym systemie jest inaczej. Jednostki wykonujące władztwo nie mogą być uważane za odrębne od państwa podmioty. Ponadto wzrasta zakres administracji w znaczeniu przedmiotowym. Punkt ciężkości przesuwają się z działań władczych na niewładcze. Dlatego dziś dla oznaczenia całości używa się pojęcia „aparatu państwowego”. W jego obrębie dr T. Rabska proponuje przyjęcie pojęcia podmiotu administracji opartego na kryterium przedmiotowym: wykonywaniu zadań państwa. Dalsza klasyfikacja opiera się na kryterium treści działania. Za podmioty administracji gospodarczej uważać należy więc te jednostki, które wykonują zadania, funkcje państwa w zakresie gospodarczym. Takie ujęcie jest dosyć szerokie — pozwala ustalić krąg jednostek wykonujących administrację gospodarczą jako *essentiale* ich działalności. Pojęcie takie może być również przydatne dla ujednoczenia terminologii ustawodawczej.

Z kolei prof. dr T. Bigo zapytał, czy dyrektor przedsiębiorstwa jest podmiotem w stosunkach wewnętrznych? Dr T. Rabska odpowiedziała, że prawo adresuje obowiązki do przedsiębiorstwa jako całości i dlatego przedsiębiorstwo, a nie dyrektora uważa za podmiot administracji gospodarczej. Mogą jednak istnieć stosunki prawne wewnętrzne między dyrektorem przedsiębiorstwa a innymi jednostkami i w tych przypadkowych uważa dyrektora za podmiot odnośnego stosunku.

Prof. dr Z. Rybicki pytał, jak należy ustosunkować się do demokracji socjalistycznej w świetle postępującej koncentracji produkcji i specjalizacji. Dr T. Rabska odpowiedziała, że założenia ustrojowe naszego państwa wymagają wpływu czynnika społecznego na system zarządzania. Istnieje tu pewien konflikt, który rozwiązywany jest wielotorowo: przede wszystkim przez wpływ czynnika społecznego na planowanie, przez ograniczenie planowania na szczeblu centralnym do założeń podstawowych i pozostawienie jednostkom niższym prawa uchwalania w ramach tych założeń własnych planów. Z kolei prof. dr Z. Rybicki pytał, czy w związku z przesuwaniem się punktu ciężkości z przedsiębiorstwa na zjednoczenie można mówić o zmierzchu samorządu robotniczego. Dr T. Rabska stwierdziła, że przedsiębiorstwo zachowuje nadal pewne uprawnienia realizowane przez organy samorządowe. Ponadto w myśl nowych zaleceń przedstawiciele organów samorządowych powinni wchodzić w skład kolegium zjednoczenia. Następnie prof. dr Z. Rybicki prosił o wyjaśnienie, jakie istnieje powiązanie samorządu robotniczego z innymi formami demokracji socjalistycznej oraz czy i o ile nasz system różni się w tym zakresie od jugosławińskiego. Zdaniem dr T. Rabskiej, takie powiązanie następuje przede wszystkim poprzez rady narodowe. System polski nie zbliża się do konstrukcji jugosławińskiej, głównie przez to, że obowiązująca zasada centralizmu demokratycznego zespała poszczególne ogniwa demokratycznego zarządzania.

Prof. dr M. Zimmermann prosił habilitantkę o wyjaśnienie stosunku pojęcia przedsiębiorstwa państwowego do pojęcia zakładu publicznoprawnego i organu administracji państwowej. Dr T. Rabska wyjaśniła, że wyodrębnienie przedsiębiorstwa państwowego wiąże problematykę przedsiębiorstwa z zagadnieniami ekonomii oraz teorią zarządzania gospodarczego. Przedsiębiorstwo państwowe łączono w pierwszych latach Polski Ludowej z pojęciem zakładu. Obecnie przydatniejsze jest wyodrębnienie pojęcia zakładu. Różnica między zakładem a przedsiębiorstwem leży w metodach działania. Przedsiębiorstwo kieruje się kryteriami ekonomicznymi (bodźce ekonomiczne, metoda planowości, rozrachunek gospodarczy). Istnieje również różnica między wewnętrznymi aktami przedsiębiorstwa a aktami zakładu. Akty zakładowe są kierowane do użytkowników, akty przedsiębiorstwa — do

wykonawców zadań, nigdy zaś nie są wydawane na zasadzie użytkowania. Istnieją koncepcje wprowadzenia tak szerokiego pojęcia organu administracji państwowej, w którym mieszczą się i przedsiębiorstwa (Iserzon). Takie ujęcie zmusza jednak do dalszej klasyfikacji w ramach organów. Przydatniejsze wydaje się więc wyodrębnienie przedsiębiorstwa państwowego ze względu na ekonomiczną treść podstawowej działalności, metody' działania i stosunku do własności państwowej. Na dalsze pytanie prof. dra M. Zimmermanna, co tracimy rozszerzając pojęcie organu, dr T. Rabska odpowiedziała, że brak byłoby wówczas kryterium odróżniającego organy „władcze” od innych jednostek państwowych.

Po skończeniu kolokwium odbyła się dyskusja, w której prof. dr T. Bigo stwierdził, że rozprawa habilitacyjna jest nowatorska, o śmiałej koncepcji, i stanowi duże wydarzenie naukowe. Kolokwium potwierdziło tę ocenę. Do tego zdania przyłączyli się prof. dr Z. Rybicki i prof. dr M. Zimmermann.

Rada Wydziałowa podjęła w tajnym głosowaniu jednomyślną uchwałę o pozytywnej ocenie kolokwium habilitacyjnego. Z kolei Rada Wydziałowa na wniosek prof. dra M. Zimmermanna w wyniku tajnego głosowania jednomyślnie nadała dr Teresie Rabskiej stopień naukowy docenta z zakresu prawa administracyjnego.

Eugeniusz Ochendowski

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA MIECZYŚŁAWA TYCZKI

W dniu 3 V 1966 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa UAM, którego porządek obrad dotyczył przewodu habilitacyjnego dra Mieczysława Tyczki z Wydziału Prawa UAM.

Studia prawnicze dr M. Tyczka ukończył w 1950 r. na Uniwersytecie Poznańskim. Po studiach dr M. Tyczka pracował w państwowym arbitrażu gospodarczym na stanowisku arbitra, przy czym od 1957 r. pełnił funkcję wiceprezesa OKA w Poznaniu, aż do czasu przejścia z dniem- 1 X 1961 r. do UAM na stanowisko adiunkta. Stopień doktora praw dr M. Tyczka uzyskał na Wydziale Prawa UAM w 1961 r. na podstawie rozprawy pt. *Spory przedumowne*, wydanej przez PWN w 1964 r.

Bogaty dorobek naukowy dra M. Tyczki poza rozprawą doktorską obejmuje 28 pozycji, na co składają się artykuły w czasopismach prawniczych, glosy, recenzje oraz udział w opracowaniu skryptów i podręczników. W publikacjach tych przejawia się oryginalny i twórczy wkład autora do rozwoju nauki prawa postępowania arbitrażowego. Z ważniejszych publikacji dra M. Tyczki można wymienić następujące: *Droga postępowania arbitrażowego* („Państwo i Prawo” 1955, nr 10); *Decentralizacja i arbitraż gospodarczy* (ibidem, 1957, nr 6); *Rewizja nadzwyczajna w postępowaniu arbitrażowym* (ibidem, 1961, nr 1); *Zasady radzieckiego arbitrażu gospodarczego* (ibidem, 1963, nr 11). Dr M. Tyczka jest także współautorem kilku opracowań jedyne go podręcznika z postępowania arbitrażowego, którego ostatnie wydanie ukazało się w 1963 r.

Przewód habilitacyjny dra M. Tyczki został wszczęty uchwałą Rady Wydziału Prawa UAM z 22 III 1966 r. na podstawie rozprawy pt. *Istota orzeczeń arbitrażowych* (1965, ss. 465).

Kolokwium habilitacyjne zostało przeprowadzone na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa UAM w dniu 3 V 1966 r., któremu przewodniczył dziekan doc. A. Łopatka. W posiedzeniu tym jako recenzent udział brał prof. W. Siedlecki z UJ. Dalszymi recenzentami byli prof. dr Z. Radwański i prof. dr E. Wengerek, obaj z UAM.

W toku kolokwium habilitacyjnego prof. W. Siedlecki, nawiązując do zasadniczej tezy rozprawy habilitacyjnej, iż funkcje wykonywane przez arbitraż gospo-

darczy są funkcjami wymiaru sprawiedliwości, zwrócił się do dra M. Tyczki o wyjaśnienie, jak można pogodzić tę tezę z konstytucyjną zasadą sądowego wymiaru sprawiedliwości. W związku z tym zagadnieniem prof. dr J. Górski zapytał, czy dr M. Tyczka przyznaje państwowemu arbitrażowi gospodarczemu charakter sądownictwa szczególnego. Ponadto prof. dr W. Siedlecki wysunął zagadnienie wpływu nowego sformułowania art. 189 k.p.c. na tok wywodów rozprawy habilitacyjnej oraz ograniczenia zaskarżenia orzeczeń arbitrażowych w tych wypadkach, gdy mają one 'Charakter orzeczeń podobnych do polubownych. Prof. dr Z. Radwański poruszył zagadnienie praw podmiotowych państwowych jednostek organizacyjnych, szczególnie pod kątem widzenia zgodności art. 44 i 128 k.c. z art. 33 k.c., a prof. dr E. Wengerek zagadnienie występowania w sądowym postępowaniu cywilnym pewnych elementów postępowania arbitrażowego.

W toku kolokwium o wyjaśnienie pewnych wątpliwości z zakresu szczególnych zagadnień wystąpili także prof. dr W. Ludwiczak i prof. dr M. Zimmermann.

W obszernych wypowiedziach dr M. Tyczka wszechstronnie i wnikliwie wyjaśnił wszystkie zagadnienia poruszone w toku kolokwium przez recenzentów i dyskutantów.

Przebieg kolokwium habilitacyjnego dra M. Tyczki został w wyniku tajnego głosowania pozytywnie oceniony przez Radę Wydziału Prawa UAM. Następnie prof. E. Wengerek zapoznał Radę Wydziału z ocenami wydziałowej komisji powołanej dla przewodu habilitacyjnego dra M. Tyczki. Na podstawie opinii recenzentów komisja wydziałowa stwierdziła, że rozprawa habilitacyjna dra M. Tyczki *Istota orzeczeń arbitrażowych* odpowiada w pełni wymaganiom stawianym rozprawom habilitacyjnym. Dotyczy ona charakteru prawnego państwowego arbitrażu gospodarczego i jego funkcji. Stanowi nie tylko najlepszą pozycję w literaturze prawa postępowania arbitrażowego, lecz także wyróżniającą się pracę w polskiej literaturze procesowej. Komisja wydziałowa uznała, że dotychczasowy dorobek naukowy dra M. Tyczki, który wykazał wysoki stopień znajomości postępowania arbitrażowego w teorii i praktyce, świadczy o tym, że dr M. Tyczka posiada dostateczne przygotowanie do samodzielnej pracy naukowej.

W wyniku tajnego głosowania nad wnioskiem komisji wydziałowej Rada Wydziału Prawa UAM nadała doktorowi Marianowi Tycze stopień naukowy docenta postępowania cywilnego.

Józef Sobkowski

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA HENRYKA OLSZEWSKIEGO

Dnia 25 VI 1966 r. odbyło się pod przewodnictwem dziekana doc. dra Adama Łopatki posiedzenie Rady Wydziału Prawa UAM w Poznaniu, poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego dra Henryka Olszewskiego.

Dr H. Olszewski urodził się 2 I 1932 r. w Świeciu nad Wisłą. W latach 1950—1954 studiował prawo na Uniwersytecie Poznańskim, specjalizując się w zakresie historii państwa i prawa. W latach 1954—1956 był aspirantem w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, a następnie na Uniwersytecie Poznańskim. W grudniu 1956 r. został powołany na stanowisko starszego asystenta przy Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego UAM. Zainteresowanie historią doktryn polityczno-prawnych spowodowało, że przeniósł się następnie do Katedry Teorii Państwa i Prawa UAM, w ramach której jest obecnie kierownikiem Pracowni Historii Doktryn Polityczno-Prawnych. Z pogranicza historii ustroju i historii doktryn jest też jego rozprawa pt. *Ustrój polityczny Rzeczypospolitej w poglądach szlachty w latach 1697—1740 (Studium o ideologii prawno-ustrojowej czasów saskich)*, na podstawie której uzyskał 22 VI 1959 r. stopień naukowy doktora nauk

prawnych. Od 1963 r. pełnił funkcję sekretarza redakcji „Czasopisma Prawno-Historycznego”.

Dorobek naukowy dra H. Olszewskiego koncentruje się wokół zagadnień historii doktryn polityczno-prawnych (zwłaszcza polskich XVII i XVIII w.) oraz historii państwa i prawa polskiego. Debiutował H. Olszewski w 1955 r. rozprawą pt. *Poglądy na państwo i prawo Krzysztofa Opalińskiego* („Czasopismo Prawno-Historyczne”, 1955, t. VII, z. 2, s. 99—134). W 1961 r. ukazały się nakładem PWN *Doktryny prawno-ustrojowe czasów saskich 1697—1740* (ss. 322). Książka ta zawiera podstawowe tezy rozprawy doktorskiej. Z badań nad historią doktryn powstały też dwa artykuły: *Koncepcja reprezentacji Joachima Lelewela*, w: *Z badań nad pracami historycznymi J. Lelewela*, UAM, Poznań 1962, s. 51—69, i *Spółceństwo i państwo w reprezentatywnych doktrynach epoki imperializmu*, Poznań 1963, ss. 32. Nadto dr H. Olszewski jest autorem skryptu pt. *Historia doktryn polityczno-prawnych. Doktryny epoki feudalizmu i kapitalizmu*, UAM, Poznań 1964, ss. 429. Na marginesie opracowywania syntezy polskiego parlamentaryzmu w dobie oligarchii magnackiej powstały dwa artykuły: *Nowe materiały do „Chronologii sejmów polskich”* (CPH 1957, t. IX, z. 2, s. 229—258) i *Praktyka limitowania sejmików* (CPH 1961, t. XIII, z. 1, s. 33—56).

Wspomnianą syntezę stanowi monografia będąca przedmiotem przewodu habilitacyjnego, pt. *Sejm Rzeczypospolitej epoki oligarchii 1652—1763 (Prawo — praktyka — teoria — programy)*, opublikowana przez Wydawnictwo Naukowe UAM (Poznań 1966, ss. 461). Recenzentami jej byli: prof, dr J. Bardach z UW, prof, dr J. Baszkiewicz z UBB, prof, dr K. Grzybowski z UJ i prof, dr Z. Kaczmarczyk z UAM. Ocenili oni ją zgodnie jako dzieło wybitne, wyjątkowej rangi naukowej i nieprzemijającej wartości, wypełniające; z jednej strony poważną lukę w polskiej historiografii dotyczącej dziejów polskiego parlamentaryzmu, z drugiej zaś inspirujące do dalszych rozważań. Zaprezentował się w niej H. Olszewski jako badacz dojrzały i nowatorski jeśli chodzi o metodę badań, doskonale łączący analityczny rozbiór bardzo różnorodnego materiału źródłowego z dużej wartości teoretycznymi uogólnieniami. Rozprawa, konfrontując normy prawne z praktyką i doktrynami, łączy w sobie walory pracy teoretycznoprawnej i historycznej, stanowiąc piękny przykład wewnętrznej integracji dyscyplin prawoznawstwa.

Dnia 25 VI 1966 r. odbyło się przed Radą Wydziału Prawa UAM kolokwium habilitacyjne dra H. Olszewskiego. Habilitant odpowiedział na szereg zadanych mu pytań. Na szczególne podkreślenie zasługuje obszerna odpowiedź na temat problemu suwerenności państwa w okresie oligarchii magnackiej w Polsce. Wszelkstronnie naświetliwszy to zagadnienie od strony norm prawnych, praktyki i doktryn, dr H. Olszewski stwierdził, że suwerenność w tak nieostrej strukturze politycznej, jaką jest oligarchia magnacka, nie jest jednolita. Jest ona wraz z władzą państwową rozparcelowana między szereg jej składników (król, senat, izba poselska, sejmiki, posłowie, szlachta, koterie magnackie), z których każdy w zmieniających się sytuacjach korzystał z atrybutów suwerenności. Ponadto habilitant scharakteryzował zagadnienie stosunku monarchii absolutnej do reprezentacji stanowych w Europie w XVII i XVIII w. oraz stanowisko polskiej szkoły regalistów XVII w. w sprawie miejsca sejmu w państwie, a także bliżej uzasadnił wsteczność poglądów republikańskich, że sejm jest *unicum malorum anthidotum* i wskazał na przyczyny przywiązania mas szlacheckich do instytucji sejmu w ustroju Rzeczypospolitej.

Rada Wydziału Prawa UAM w dwóch tajnych głosowaniach postanowiła jednomyślnie przyjąć kolokwium habilitacyjne dra Henryka Olszewskiego z wynikiem pozytywnym i nadać mu stopień naukowy docenta w zakresie historii doktryn polityczno-prawnych i historii państwa i prawa polskiego.

MIĘDZYNARODOWE TARGI BUDAPESZTEŃSKIE I POZNAŃSKIE (1966 R.)

Targi międzynarodowe są jedną z form rynku formalnego. Istotą targów międzynarodowych jest więc konfrontowanie podaży z popytem w ściśle określonym miejscu i czasie. Z takiego określenia istoty targów wynika szereg ich funkcji społeczno-gospodarczych, których rozwój i znaczenie uzależnione jest od warunków ekonomicznych w zainteresowanych tą imprezą państwach. Nie zawsze więc cele stawiane przed targami przez państwo je organizujące zbieżne być muszą z celami, jakie przed targami stawiają, pozostałe państwa w nich uczestniczące. Wydaje się jednak że każdy kraj organizuje takie imprezy targowe, które najlepiej i najskuteczniej współdziałają w realizacji jego ogólnych zadań społeczno-gospodarczych.

Fakt konfrontowania na »międzynarodowych targach podaży towarów z popytem na nie przesądza o ich zasadniczej, pierwotnej funkcji, jaką jest zawarcie transakcji kupna-sprzedaży. Jedną z głównych funkcji dodatkowych, tworzących niejako nadbudowę funkcji podstawowej, jest stopniowe przekształcanie się targów z giełdy towarowej w giełdę informacji. Targi stają się miejscem spotkań tych, którzy zbierają informacje na podstawie autopsji samego towaru, do podjęcia decyzji jego kupna z tymi, którzy pragną tych informacji udzielić. Zmiany te wiążą się zaś ściśle z zagadnieniem postępu technicznego i problemem wystawiania na targach prototypów. Targi międzynarodowe przekształcają się coraz bardziej w olbrzymie salony postępu technicznego, które szczególnie dla kraju gospodarza mają duże znaczenie. Są one dla niego punktem odniesienia umożliwiającym ocenę własnych osiągnięć i dają szeroki pogląd kadrze technicznej o tym, co jeszcze pozostało do zrobienia. Ponadto umożliwiają spotkanie techników z handlowcami, co pozwala dostrzec tym pierwszym ściśle powiązanie postępu technicznego z parametrami ekonomicznymi. Targi stają się wówczas inspiratorem modernizacji własnej produkcji, importu odpowiedniego sprzętu, wyboru dziedziny specjalizacji itp. Prezentowane prototypy mogą natomiast wywołać bardzo pożądaną dyskusję, która wskazuje niejednokrotnie na celowość lub zaniechanie określonej produkcji.

Rozwój wyżej wymienionych funkcji pozahandlowych widoczny jest szczególnie w ewolucji międzynarodowych targów w warunkach gospodarki socjalistycznej. O efektywności tych targów decyduje nie tyle ich funkcja handlowo-twórcza, ile właśnie korzyści pośrednie, będące rezultatem ich funkcji wtórnych. Wyrazem tego były między innymi organizowane w tym roku Międzynarodowe Targi w Budapeszcie i w Poznaniu. Były one pewnego rodzaju wizytówką osiągnięć gospodarczych Węgier i Polski z jednej strony, a z drugiej strony były dowodem stałego wzrostu zainteresowania obu tych państw w pogłębianiu międzynarodowego podziału pracy wśród państw socjalistycznych, jak i między krajami socjalistycznymi a kapitalistycznymi. Ten drugi aspekt targów widoczny jest szczególnie w przypadku Międzynarodowych Targów Poznańskich, na których wszystkie kraje w nich uczestniczące — chociaż wystawiają swe towary z myślą głównie o rynku polskim — zawierają transakcje nie tylko z wystawcami polskimi, ale i między sobą. Udział państw obcych w Międzynarodowych Targach Budapeszteńskich podyktowany jest natomiast głównie chęcią zdobycia rynku węgierskiego. Wiąże się to niewątpliwie ze znaczeniem handlu zagranicznego w gospodarce narodowej obu tych państw. Stosunek obrotów zagranicznych do dochodu narodowego jest mianowicie w przypadku Węgier znacznie wyższy niż w przypadku Polski, gdyż np. w 1960 r. wynosił odpowiednio około 16 i 10%¹.

Tradycje Budapesztu jako miasta Targów liczą kilkaset lat, Dzięki jego poło-

¹ World Economic Survey 1961, New York 1962, s. 108.

zeniu na przecięciu ważnych dróg handlowych między Wschodem a Zachodem, Budapeszt już we wczesnych wiekach organizował targi, na których spotykała się znaczna ilość kupców zagranicznych. Nazwę „Międzynarodowe Targi Budapeszteńskie” przyjęto jednak dopiero w 1925 r., chociaż współczesny ich międzynarodowy charakter datuje się już od 1906 r. Od tego też czasu miały miejsce trzy okresy zawieszenia działalności, a mianowicie w latach 1916—1921, 1943—1946 oraz ostatnio w latach 1950—1954, przy czym każdorazowe wznowienie działalności wzmacniało dobre imię Targów Budapeszteńskich, co świadczy o ich wielkiej żywotności, charakterystycznej szczególnie dla ostatnich lat.

Obecny teren Targów Budapeszteńskich zajmuje 260 tys. m² powierzchni użytkowej, z czego na powierzchnię wystawową przypada blisko 100 tys. m². Z uwagi na niemożliwość powiększenia obszaru zajmowanego przez Targi, przy ich dynamicznym rozwoju, zarząd Targów zamierza przenieść je z Parku Miejskiego (Varosliget) w dzielnicy Peszt na prawy brzeg Dunaju do dzielnicy Buda (na południe od mostu Petöfiego). Nowe umiejscowienie Targów, przewidziane najwcześniej na 1975 r., stworzy możliwości powiększenia powierzchni użytkowej o 100 tys. m², a powierzchni wystawowej o około 150 tys. m², nie licząc dodatkowego metrażu, jaki zamierza się uzyskać poprzez budowę dwu- i trzykondygnacyjnych hal wystawowych².

W tegorocznych Targach, które odbyły się w dniach 20—30 V, uczestniczyli wystawcy zagraniczni z 36 państw, zajmując powierzchnię około 51 tys. m², tj. o 3 tys. m² więcej niż w 1965 r. Około 42% powierzchni wystawowej zajmowała ekspozycja węgierska. Liczba zagranicznych wystawców (1965 r. 878 firm) wzrosła w roku bieżącym do 1057 firm. Wielu jednak wystawców, jak np. centrale handlu zagranicznego państw socjalistycznych, obejmujące szereg przedsiębiorstw produkujących na eksport, traktowano jako jednego wystawcę. Przy uwzględnieniu tego faktu ich ilość przekroczyła kilkakrotnie oficjalnie podaną wyżej liczbę.

Tegoroczne Targi Budapeszteńskie miały dla gospodarki węgierskiej szczególne znaczenie, ponieważ przypadały na pierwszy rok realizacji trzeciego gospodarczego planu pięcioletniego oraz na wprowadzanie nowego systemu kierowania gospodarką narodową, który zrealizowany ma być w połowie obecnej pięcioletki. Powyższe przesłanki stanowią również jedno z głównych założeń organizacyjnych Targów na 1967 r. Struktura towarowa ekspozycji węgierskiej na obecnych Targach stanowiła więc podsumowanie osiągnięć drugiej pięcioletki oraz wskazywała na kierunki dalszej rozbudowy węgierskiej gospodarki narodowej. Blisko połowę ekspozycji gospodarzy obejmowały produkty przemysłu metalurgicznego i maszynowego, wystawione w 16 grupach branżowych.

Wśród licznych nowości należy wymienić pierwszą reprezentatywną wystawę węgierskiego przemysłu aluminiowego, zlokalizowaną w nowoczesnej hali aluminiowej, która wraz z wieżą aluminiową wysokości 36 m nadała terenom targowym nowy, swoisty charakter. Warto dodać, że wymienione wyżej dwa obiekty służą propagowaniu budownictwa aluminiowego, gdyż poza fundamentami składają się całkowicie z prefabrykatów nadających się do szybkiego montażu. Hala ma 20 m długości, może być jednak w sposób nieograniczony powiększana. O wyjątkowo szybkim rozwoju przemysłu aluminiowego zdecydowało węgiersko-radzieckie porozumienie, według którego przetwórstwo aluminiowe postawiono jako czołowe zadanie stojące przed węgierską gospodarką narodową. Wyrazem realizacji tego zadania mogą być chociażby zmiany w zajmowanej przez ten przemysł przestrzeni targowej, która w 1964 r. ograniczała się do 86 m², aby w roku bieżącym przekro-

² Wszystkie dane liczbowe dotyczące Międzynarodowych Targów Budapeszteńskich uzyskano z zarządu tych Targów.

czyć 800 m² przestrzeni halowej i 1200 m² terenu otwartego. Jest to wyrazem ekspansji tego przemysłu w gospodarce węgierskiej.

Możliwości eksportowe Polski reprezentowało 8 central handlu zagranicznego, a mianowicie Metalexport, Polimex, Elektrim, Varimex, Metronex, Motoimport, Centrozap i H. Cegielski. Ponadto działało na Targach biuro informacyjne Polskich Linii Oceanicznych. Tak szeroki program wystawiennictwa wymagał zajęcia dwóch pawilonów o łącznej powierzchni 1400 m² oraz terenu otwartego o powierzchni 1800 m². Oceniając ogólnie ekspozycję polską stwierdzić trzeba, że cieszyła się ona bardzo dużym zainteresowaniem społeczeństwa węgierskiego. Układ ekspozycji, zarówno Polski, jak i Węgier, jest dowodem szerokich możliwości stałego zwiększania tak wolumenu, jak i struktury towarowej eksportu obu krajów. Polska jest poza ZSRR i NRD jednym z poważniejszych partnerów Węgier.

Międzynarodowe Targi Poznańskie są również imprezą, której stara metryka — licząca około 7 wieków — pozwala zaliczyć je do jednych z najstarszych na świecie. Przechodziły one wraz z miastem Poznań wiele przeobrażeń i zaliczają się obecnie do największych targów organizowanych przez kraje socjalistyczne. Ogólną powierzchnię wystawową o 119 tys. m² (powierzchnia użytkowa wynosi 231 tys. m²) zajmowały w 1986 r. ekspozycje 47 państw (66 978 m²) oraz Polski, 51 945 m²)³. W perspektywie lat 1970—1980 przewiduje się zwiększenie ogólnej powierzchni użytkowej o około 20 tys. m², zajmowanych obecnie przez Collegium Anatomicum i Collegium Chemicum oraz o dalsze 25 tys. m² powierzchni krytej poprzez przebudowę istniejących już pawilonów. Liczba wystawców, która w 1960 r. obejmowała około 2050 firm, wzrosła na ostatnich XXXV Międzynarodowych Targach Poznańskich, które odbyły się w dniach 12—26 VI 1966 r., do przeszło 2800 firm (bez Polski). Po raz pierwszy wyodrębniono w bieżącym roku dwie ekspozycje branżowe o międzynarodowym charakterze, a mianowicie poligraficzną, reprezentowaną przez 8 państw (Włochy, Austria, Francja, NRD, NRF, Szwecja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone) oraz samochodową, również z 8 państwami w niej uczestniczącymi (Czechosłowacja, Francja, Hiszpania, NRD, NRF, Wielka Brytania, Włochy i Stany Zjednoczone). Polski przemysł motoryzacyjny przedstawił w ramach „salonu samochodowego” przede wszystkim samochody dostawcze i specjalne, w przeciwstawieniu do wyżej wymienionych 8 państw, które reprezentowały samochody osobowe. Obie ekspozycje branżowe umożliwiły bezpośrednią konfrontację osiągnięć w przemyśle poligraficznym i samochodowym jednych z największych w tym zakresie dostawców na rynku światowym.

W ramach ekspozycji polskiej największy udział przypadła przemysłowi ciężkiemu, który zajmował powierzchnię wystawową wielkości przeszło 30 tys. m² (w 1960 r. około 23 tys. m²), tj. około 60% ogólnej powierzchni wystawowej obłożonej przez wystawców polskich. W dalszej kolejności wystąpił przemysł rolno-spożywczy (3353 m²), materiałów budowlanych (3341 m²), spółdzielczość pracy (3315 m²), przemysł włókienniczy (2339 m²), przemysł chemiczny, drzewny, górnictwo, przemysł skórzaný oraz rzemiosło i przemysł prywatny. Sama struktura ekspozycji świadczyła wymownie o olbrzymiej zmianie charakteru gospodarki Polski, która z kraju rolniczo-surowcowego stała się zdecydowanie krajem przemysłowo-rolniczym. Nie mogło tego zjawiska nie dostrzec około 11 tys. cudzoziemców, którzy zwiedzili w tym roku Międzynarodowe Targi Poznańskie. Ponadto Targi zwiedził co 60 Polak statystyczny.

Dla porównania dodać warto, że Międzynarodowe Targi Budapeszteńskie zwiedziło w tym roku około 20 tys. cudzoziemców oraz co 8 Węgier statystyczny. Przyczyn tych różnic w zakresie frekwencji obywateli obu państw doszukiwać się na-

³ Wszystkie dane liczbowe dotyczące Międzynarodowych Targów Poznańskich uzyskano z zarządu tych Targów.

leży między innymi w komercyjnym charakterze imprezy budapeszteńskiej oraz w dążeniu do możliwie jak największego jej wykorzystania w celu zapoznania szerokiego kręgu społeczeństwa węgierskiego z postępem technicznym i rozwojem produkcji przemysłowej kraju i zagranicy. Tę drugą funkcję spełniają natomiast Targi Poznańskie, głównie poprzez wyłączne ich udostępnianie dla fachowców w godzinach przedpołudniowych.

Różnice powyższe nie mają jednak większego wpływu na realizację przez obie omówione wyżej imprezy ich funkcji pierwotnej, jak i funkcji wtórnych. Wyrazem tego jest stały rozwój Międzynarodowych Targów Budapeszteńskich i Poznańskich oraz ich aktywne oddziaływanie na gospodarkę narodową obu krajów i na wzrost wolumenu ich obrotów zagranicznych.

Zygmunt Foltiński, Mieczysław Jachna

KONFERENCJA KATEDR EKONOMIKI PRZEMYSŁU

W dniach 17—18 VI 1966 r. odbyła się konferencja katedr ekonomiki przemysłu, zorganizowana przez Katedrę Ekonomiki Przemysłu Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. W konferencji wzięli udział: naczelnik Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego — S. Andrzejak, dr E. Bittnerowa — WSE Poznań, dr J. Boroń — WSE Poznań, prof. dr J. Gajda — WSE Kraków, doc. dr H. Hermanowski — WSE Katowice, dr E. Hołdowska — WSE Sopot, przewodniczący Sekcji Ekonomicznej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego prof. dr S. Kruszczyński — WSE Poznań, doc. dr J. Lisikiewicz — SGPiS Warszawa, doc. dr E. Duchter — WSE Kraków, dr J. Macieja — SGPiS Warszawa, dr M. Przedpełski — WSE Poznań, prof. dr J. Rachwański — Uniwersytet Łódzki, prof. dr S. Smoliński — WSE Poznań, dr J. Tadeusz — Uniwersytet Łódzki, doc. dr K. Wandelt — WSE Sopot, doc. dr J. Wojewnik — WSE Sopot, mgr K. Zimmiewicz — WSE Poznań. Obradom przewodniczył prof. dr J. Gajda.

Przedmiotem obrad były dwa zagadnienia, a mianowicie: program nauczania dyscypliny ekonomiki przemysłu (któremu poświęcono pierwszy dzień obrad) i sprawa wydania podręcznika ekonomiki przemysłu (nad czym dyskutowano w drugim dniu obrad).

Autorem omawianego programu nauczania był prof. dr J. Rachwański. Intencją autora projektu programu było przedstawienie zagadnień ekonomiki przemysłu z punktu widzenia przemysłu zintegrowanego i metod zarządzania przemysłem. Projekt programu nie wnosi zasadniczych zmian w stosunku do programu zaakceptowanego na ostatniej konferencji w Ustroniu; uwzględnia jednak nowe elementy modelu zarządzania i eksponuje zagadnienie postępu technicznego.

Dyskusja nad programem toczyła się wokół szeregu zagadnień, a w szczególności: wagi i kolejności zagadnień w programie nauczania i sposobu potraktowania poszczególnych problemów oraz stosunku dyskutowanej wersji programu do poprzedniego projektu. W wyniku dyskusji przyjęto — stosownie do wagi charakteru poszczególnych problemów — że program nauczania powinien rozpoczynać się od następujących węzłowych zagadnień: roli przemysłu, programowania rozwoju, postępu technicznego i ekonomicznego, inwestycji i planowania. Po zagadnieniach wzrostu powinny następować zagadnienia zarządzania, zatrudnienia, płac, zbytu itp. Za konieczne uznano wyeksponowanie problematyki postępu technicznego i ekonomicznego (które powinny być ujmowane łącznie) oraz rachunku ekonomicznego, pogłębienie znajomości metod badania i służących temu celowi instrumentów (m. in. przygotowanie studentów do analizy ilościowej), zaadaptowanie i rozwinięcie in-

nych dyscyplin w zakresie, w jakim łączą się z ekonomiką przemysłu, wykazywanie związków z praktyką, szersze uwzględnienie elementów typu dynamicznego i ograniczenie prezentacji aktów normatywnych do aktów podstawowych.

Przyjęto też, że dyskutowaną wersję programu należy potraktować jako instrument doskonalenia programu obowiązującego, a ponadto wnioski wynikające z dyskusji powinny być wykorzystane przy opracowaniu podręcznika. W związku z tym koordynacja dalszych prac nad doskonaleniem programu nauczania powinna należeć do redaktora przyszłego podręcznika.

Dyskusja w sprawie wydania podręcznika ekonomiki przemysłu dotyczyła zagadnień merytorycznych, spraw proceduralnych oraz terminu i formy wydania podręcznika, pod kątem widzenia zaspokojenia potrzeb studiów dziennych, jak i szczególnie pilnych potrzeb studiów zaocznych.

W dyskusji brano pod uwagę różne możliwości, a mianowicie: wydanie podręcznika, skryptu centralnego, skryptów uczelnianych, a także możliwość wznowień wydanych już zeszytów ekonomicznych przemysłu. Uwzględniając zarówno dodatnie, jak i ujemne strony tych wydawnictw przyjęto, że aktualne możliwości wyznaczają przede wszystkim potrzebę opracowania podręcznika. Pilna potrzeba ukazania się podstawowej pomocy w procesie dydaktycznym przemawia za wybraniem formy skryptu. Do poszczególnych uczelni powinno należeć natomiast przygotowanie materiałów do ćwiczeń. Istnieją realnie dwie możliwości: wydania skryptu przygotowywanego przez SGPiS i WSE w Katowicach oraz przystąpienie do redakcji podręcznika.

W wolnych głosach wysunięto propozycję systematycznych spotkań przedstawicieli katedr ekonomiki przemysłu; powinny one być poświęcone dyskusji procesu dydaktycznego i problematyce naukowej. Ustalono także termin najbliższego spotkania poświęconego zagadnieniom dydaktycznym na początek przyszłego roku akademickiego, a termin konferencji naukowej na wrzesień 1967 r.

Ewa Bittnerowa

WYDZIAŁU PRAWNO-EKONOMICZNEGO UNIwersYTETU POZNAŃSKIEGO

Z okazji 15 rocznicy ukończenia studiów odbyło się spotkanie absolwentów z r. 1951 Studium Ekonomiczno-Politycznego przy Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego w Poznaniu. Spotkanie to było już trzecie z kolei; pierwsze odbyło się w r. 1956, drugie w r. 1961 i ostatnie w dniu 14 V 1966 r.

Stroną organizacyjną spotkania zajął się komitet organizacyjny w składzie: Ewa Bittnerowa, Maria Muszyńska, Eugenia Podbierowa, Urszula Przystańska, Zygmunt Wawrzyniak, Stanisław Wolny, Stanisław Zenkter. Na ogólną liczbę około 120 absolwentów wysłano zaproszenia do wszystkich prawie koleżanek i kolegów, z wyjątkiem paru osób, których adresy nie były znane.

Na tegoroczne spotkanie zaproszono po raz pierwszy grono profesorskie. Z zaproszonych gości przybyli: prof. dr J. Czekalski, prof. dr J. Górski, prof. dr Z. Janowicz, prof. dr A. Klafkowski, prof. dr S. Kruszczyński, prof. dr Z. Zakrzewski i obecny dziekan Wydziału Prawa UAM doc. dr A. Łopatka. Spośród koleżanek i kolegów przybyły 53 osoby.

Pierwsza część spotkania odbyła się w Collegium Minus, w klubie pracowników nauki. Po powitaniu zebranych odbyła się — tradycyjnym już zwyczajem — krótka ponowna prezentacja każdego z absolwentów. Każdy z uczestników spotkania poinformował zebranych o swym aktualnym miejscu pracy i o tym, co uważał za istot-

ne w swej karierze życiowej, zawodowej i naukowej w ostatnich latach. Informowano również o losach nieobecnych.

Jak wynikało z relacji, kilka osób zajmuje eksponowane stanowiska państwowe i kierownicze, głównie w przemyśle, handlu i administracji. Dość znaczny odsetek poświęcił się karierze naukowej w różnych ośrodkach kraju. Przeważająca część zajmuje się zagadnieniami planowania i księgowości. Nieliczni tylko nie pracują w swoim zawodzie. Część ukończyła dodatkowe inne jeszcze kierunki studiów (prawnicze, politechniczne). Bilans zawodowy koleżanek i kolegów — zdaniem obecnych profesorów — należy ocenić pozytywnie. Spotkanie upłynęło w miłej, koleżeńskej atmosferze. Nie obyło się bez „Gaudeamus igitur” i tradycyjnego „sto lat” dla grona profesorskiego. Szczególną przyjemność sprawiły zebrany wypowiedzi poszczególnych profesorów, którzy do dziś pamiętają koleżanki i kolegów z dawnych studenckich lat. Spotkanie zakończyła wspólna kolacja w restauracji hotelu „Merkury”.

Z okazji zrelacjonowanego pokrótce spotkania należy życzyć sobie kontynuowania między innymi tej formy koleżeńskich kontaktów, a wszystkim, którzy nie wzięli w nim udziału — możliwości przybycia na następne spotkanie, jakie zaplanowano na r. 1969.

Ewa Bittnerowa, Maria Muszyńska

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA JÓZEFA BORONIA

W dniu 27 V 1966 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego dra Józefa Boronia, st. wykładowcy przy Katedrze Ekonomiki Przemysłu WSE. W posiedzeniu tym wzięli udział jako goście: doc. dr J. Kurnał, doc. dr J. Lisikiewicz, prof. dr J. Rachwański oraz prof. dr J. Zieleniewski.

Dr J. Boroń urodził się 12 XI w 1920 r. Studia ekonomiczne ukończył w Poznaniu, uzyskując w 1950 r. stopień magistra nauk ekonomiczno-handlowych w Akademii Handlowej w Poznaniu. W 1961 r. otrzymał w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy *Rozmieszczenie przemysłu na ziemiach woj. zielonogórskiego w latach 1861—1958*.

Habilitant pracuje od 1949 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu. Dorobek naukowy dra J. Boronia dotyczy zagadnień lokalizacji, zarządzania oraz ekonomiki i organizacji przemysłu i przedsiębiorstw przemysłowych. Zestawienie publikacji obejmuje około 42 pozycje, w tym 4 opracowania monograficzne.

Przewód habilitacyjny dra J. Boronia został otwarty w 1965 r. na podstawie rozprawy *Zarządzanie przemysłem w Niemieckiej Republice Demokratycznej*. Recenzentami pracy byli: prof. dr S. Kruszczyński, doc. dr J. Kurnał, prof. dr S. Smoliński i prof. dr J. Zieleniewski. Recenzenci podkreślili, że praca dra J. Boronia stanowi samodzielną, dobrze udokumentowaną rozprawę naukową, w pełni odpowiadającą wymaganiom stawianym pracom habilitacyjnym. Praca wraz z dorobkiem kandydata uzasadnia dopuszczenie dra J. Boronia do kolokwium habilitacyjnego. W ramach kolokwium dyskutowano nad zagadnieniami modelu zarządzania gospodarką. Problem ten poruszyli prof. dr J. Zieleniewski, prof. dr S. Kruszczyński oraz doc. dr J. Lisikiewicz. Następnie prof. dr J. Zieleniewski prosił o ustosunkowanie się habilitanta do zagadnienia kryteriów ustalania i oceny częstotliwości zmian organizacyjnych. Ponadto prof. dr S. Smoliński zwrócił się do habilitanta o wypowiedź na temat specyficznych warunków społeczno-gospodarczych niemieckiego modelu zarządzania.

W swojej wypowiedzi dr J. Boroń wnikliwie ustosunkował się do wyżej wy-

mienionych zagadnień. Omawiając zagadnienie modelu zarządzania gospodarką habilitant wyjaśnił pojęcie modelu zarządzania i wskazał różnice, jakie występują między modelem formalnym, nieformalnym i rzeczywistym z jednej strony oraz scentralizowanym i zdecentralizowanym z drugiej strony. Następnie dr J. Boroń wyjaśnił genezę powstawania przemian organizacyjnych oraz przedstawił warunki, jakie powinny być spełnione przy reorganizacjach struktur. Ustosunkowując się do problemu poruszonego przez prof. dra S. Smolińskiego, dr J. Boroń wymienił szereg specyficznych warunków, takich jak m. in. sytuacja polityczna, warunki demograficzne, cechy psychiczne i nawyki narodu niemieckiego. Warunki te habilitant szeroko scharakteryzował oraz wyraził pogląd, iż wszystkie one różnią się od warunków polskich.

Dr J. Boroń w toku kolokwium odpowiadał jeszcze na pytania postawione przez doc. dra J. Kurnala, doc. dra J. Lisikiewicza, prof. dra J. Rachwalskiego oraz doc. dra W. Wilczyńskiego.

W dyskusji następującej po kolokwium podkreślano poprawność odpowiedzi na postawione pytania oraz wyrażono uznanie dla dra J. Boronia, który podjął się opracowania bardzo trudnego zagadnienia. Wyrażono też żal, że trud habilitanta nie został zwrócony na zbadanie zarządzania przemysłem dla stosunków polskich. Następnie Rada Wydziału podjęła jedomyślnie uchwałę o przyjęciu kolokwium, po czym, również jedomyślnie, uchwalono nadać doktorowi Józefowi Boroniowi stopień naukowy docenta z zakresu ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw przemysłowych.

Kazimierz Zimmiewicz

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA JERZEGO KORTANA

W dniu 29 VI 1966 r. odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego dra Jerzego Kortana, st. wykładowcy przy Katedrze Ekonomiki Przedsiębiorstw Uniwersytetu Łódzkiego.

Dr J. Kortan urodził się 16 IX 1924 r. w Warszawie. Studia ekonomiczne ukończył w Łodzi, uzyskując w 1952 r. dyplom magistra nauk ekonomicznych. W 1961 r. uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu na podstawie rozprawy pt. *Problemy polityki produkcyjnej przemysłu obuwniczego w zakresie specjalizacji fabryk*.

Habilitant pracuje w szkolnictwie wyższym od 1949 r., łącząc pracę naukową z pracą na różnych stanowiskach w praktyce gospodarczej. Od 1958 r. poświęcił się wyłącznie pracy naukowej. Dorobek naukowy dra J. Kortana obejmuje około 34 pozycji, w tym 3 opracowania monograficzne oraz 8 artykułów.

Podstawą wszczęcia przewodu habilitacyjnego była rozprawa pt. *Wewnątrzzakładowy podział pracy i jego, ekonomiczne konsekwencje*. Recenzentami pracy byli: prof. dr J. Rachwalski, doc. dr J. Kurnal, prof. dr J. Kwejt oraz prof. dr S. Smoliński. Wszyscy recenzenci zgodnie stwierdzili, że praca dra J. Kortana jest dojrzałą rozprawą naukową, odpowiadającą wymaganiom stawianym pracom habilitacyjnym. Praca oraz dorobek naukowy kandydata stanowią podstawę do dopuszczenia dra J. Kortana do kolokwium habilitacyjnego.

W ramach kolokwium jako pierwszy zabrał głos prof. dr S. Smoliński, który zwrócił się do habilitanta o ustosunkowanie się do następujących zagadnień: 1. wpływu koncentracji i specjalizacji produkcji na kształtowanie się wewnątrzzakładowego podziału pracy; 2. ekonomicznych warunków wzrostu kwalifikacji zawodowych i awansowania robotników, ze szczególnym uwzględnieniem pracy w ze-

spółach potokowych; 3. zmienności czynności robotników i jej roli w przeciwdziałaniu zniechęcenia do pracy.

Zagadnień pracy monotonnej dotyczyły też pytania prof. dra T. Szczurkiewicza, który zapytał habilitanta o to, czy w badaniach swoich ustalił, jakie są reakcje robotników na zmiany zarobków w warunkach pracy monotonnej. Oprócz tego prof. dra T. Szczurkiewicza interesował problem zachowania się w warunkach pracy monotonnej robotników nisko kwalifikowanych, o niskich aspiracjach zawodowych, oraz robotników o wysokich kwalifikacjach, posiadających aspiracje zawodowe. Prof. dr T. Szczurkiewicz prosił też habilitanta o wyjaśnienie, czy praca monotonna wpływa ujemnie na zachowanie się robotników poza pracą.

Ostatnim problemem, którego omówienia zażądano od habilitanta, było zagadnienie nudy w warunkach daleko posuniętego podziału pracy. Pytanie, w tej mierze sformułował prof. dr J. Kwejt. Poruszone w toku kolokwium zagadnienia zostały wszechstronnie i wnikliwie wyjaśnione w odpowiedziach dra J. Kortana. W dyskusji po kolokwium członkowie Rady Wydziału zwrócili uwagę na jasność i precyzję wypowiedzi, a także na erudycję habilitanta.

Na wniosek dziekana Rada Wydziału podjęła jednomyślnie uchwałę o przyjęciu kolokwium, po czym również jednomyślnie nadano doktorowi Jerzemu Kortanowi stopień naukowy docenta z zakresu ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw.

Kazimierz Zimniewicz

PRZEWÓD HABILITACYJNY DRA BOLESŁAWA WINIARSKIEGO

Na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego WSE w Poznaniu w dniu 29 VI 1966 r. odbyło się kolokwium habilitacyjne dra B. Winiarskiego, pracownika Zakładu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju w Instytucie Geografii PAN. Posiedzeniu przewodniczył dziekan doc. dr L. Pokorzyński.

Dr B. Winiarski urodził się 8 VIII 1925 r. w Stanisławowie. Studia wyższe w zakresie nauk ekonomiczno-politycznych odbył na Uniwersytecie Poznańskim, uzyskując w 1950 r. stopień magistra. W latach 1956—1960 dr B. Winiarski odbywał aspiranturę naukową w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Poznaniu pod kierunkiem prof. dra S. Kruszczyńskiego. W swoich publikacjach dr B. Winiarski koncentruje się wokół problemów rozwoju regionalnego, z uwydatnieniem związków między wzrostem regionalnym a wzrostem gospodarki narodowej jako całości.

Przedłożona Radzie Wydziału praca habilitacyjna *Podstawy programowania ekonomicznego rozwoju regionów* została opublikowana w 1966 r. przez Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. Recenzentami rozprawy i dorobku naukowego habilitanta byli: prof. dr F. Barciński, prof. dr S. Kruszczyński, prof. dr J. Pajestka i prof. dr K. Secomski. Treść recenzji zreferował w imieniu Komisji Przewodu Habilitacyjnego prof. dr S. Kruszczyński, podkreślając fakt, że oprócz wniosków o dopuszczenie habilitanta do kolokwium, wszystkie recenzje zawierają wysoce pozytywną ocenę zarówno pracy habilitacyjnej, jak też całego dorobku naukowego dra B. Winiarskiego.

Kolokwium rozpoczęło się od pytań postawionych przez prof. dra S. Kruszczyńskiego, które dotyczyły różnic między treścią pojęć rozwoju gospodarczego w skali kraju i w skali regionu oraz koordynacji ujęcia działowo-gałęziowego i regionalnego w planowaniu rozwoju ekonomicznego. Odpowiadając na pytania, dr B. Winiarski podkreślił potrzebę akcentowania w samym pojęciu ekonomicznego rozwoju regionu zjawisk zapewniających zwiększanie liczby źródeł dochodów ludności oraz wysokości tych dochodów. Najbardziej właściwym momentem dla koordynacji

ujęcia działowo gałęziowego z ujęciem regionalnym w konstrukcji planu perspektywicznego jest — zdaniem dra B. Winiarskiego — etap rozpoczynający się od wstępnego ustalenia struktury wzrostu produkcji i niezbędnych w tym celu inwestycji.

Prof. dr F. Barciński zwrócił się do habilitanta z następującymi pytaniami: co sądzi o koncepcji „ognisk wzrostu” oraz do jakiej granicy powinna posuwać się pomoc ze strony państwa dla regionów słabo rozwiniętych, które nie posiadają warunków ekonomicznego rozwoju. Wyjaśniając koncepcję „ognisk wzrostu” oraz rezultaty jej stosowania w niektórych krajach zachodnich, dr B. Winiarski podkreślił, że w warunkach gospodarki socjalistycznej ewentualne wykorzystanie tej koncepcji powinno być poprzedzone skoordynowaniem w planie całości zamierzeń rozwojowych. W odniesieniu do pomocy państwa dla regionów słabo rozwiniętych dr B. Winiarski podziela pogląd prof. Dziewońskiego, że rozmiary pomocy powinny być co najmniej takie, aby zapobiegły deformacji struktury biologicznej i społeczno-zawodowej ludności. Zakresu pomocy nie da się jednak ustalić wyłącznie z punktu widzenia ekonomicznego, gdyż zależy on w głównej mierze od przesłanek społeczno-politycznych.

Przedmiotem dalszych pytań, które, stawiali: doc. dr Z. Czerwiński, prof. dr S. Waszak i prof. dr J. Wierzbicki, były następujące zagadnienia: możliwości zastosowania technik programowania rozwoju regionów, możliwości powiązania koncepcji centralnego programowania z zadaniami organów terenowych w tym programowaniu, powiązania między wzrostem ekonomicznym w regionach a wzrostem liczby ich ludności, prognozy migracyjne rozwoju ludności w regionach oraz znaczenie limitów pieniężnych w kształtowaniu rozwoju regionów. Na pytania te habilitant udzielił obszernych odpowiedzi.

Po przeprowadzeniu kolokwium, w wyniku tajnego głosowania, Rada Wydziału postanowiła jednomyślnie nadać doktorowi Bolesławowi Winiarskiemu tytuł docenta nauk ekonomicznych.

Marian Guzek

